

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня магістра

на тему:

«Відносини між ЄС та США за президентства Д. Трампа»

Виконав студент 6 курсу, групи ММВ-61
спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії,
освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини»
Мирончук Валерій Федорович

Керівник – доктор політичних наук, професор
Сидорук Тетяна Віталіївна

Рецензент –

Робота допущена до захисту
(протокол № _____ засідання кафедри міжнародних відносин від
_____ 2020 року)

Завідувач кафедри міжнародних відносин: Тетяна СИДОРУК

м. Острог – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ МІЖ ЄС ТА США ЗА КАДЕНЦІЇ Д. ТРАМПА	9
1.1. Стан справ в трансатлантичних відносинах до отримання повноважень Дональдом Трампом.....	9
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2 БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР ТРАНСАТЛАНТИЧНИХ ВІДНОСИН ЗА АДМІНІСТРАЦІЇ Д. ТРАМПА.....	34
2.1 Роль НАТО в реалізації інтересів США та збереженні безпеки в Європі	34
2.2 Альтернативні шляхи захисту безпеки для країн ЄС	45
Висновки до розділу 2.....	56
РОЗДІЛ 3 ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ВЗАЄМОДІЯ США ТА ЄС ЗА ПРЕЗИДЕНСТВА ДОНАЛЬДА ТРАМПА.....	58
3.1 Стан торгівельно-економічної взаємодії США та ЄС	58
3.2. Поглиблення співпраці в формі Трансатлантичної зони вільної торгівлі	64
Висновки до розділу 3.....	69
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	73
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Актуальність. Прихід Дональда Трампа в Білий дім ознаменував появу нових тенденцій в системі трансатлантичних відносин. Сполучені Штати Америки і Європейський Союз є одними з найбільших потуг на міжнародній арені і їхня взаємодія є дуже важливою для стану усієї сучасної міжнародної системи. Чинниками, що визначають актуальність обраної теми також є інституційні зміни останніх років як всередині європейського об'єднання, так і в системі трансатлантичних відносин загалом: розвиток європейських проєктів військово-політичної інтеграції, інтеграція країн ЦСЄ в європейські та євроатлантичні структури, формалізація відносин США та Європейського Союзу. Каденція Дональда Трампа добігає кінця, тому певна систематизація змін у відносинах Європейського Союзу, виокремлення сталих тенденцій, характерних для цього періоду, аналіз основних особливостей важливе та необхідне.

Співпраця України з європейськими та американськими партнерами є ключовим пріоритетом для реалізації національних інтересів нашої держави і, щоб ліпше налагоджувати таку співпрацю існує необхідність розуміння стану справ у трансатлантичних відносинах. Президентство Дональда Трампа було ознаменовано радикально новими рисами у відносинах з ЄС, певні зміни внесені в трансатлантичні відносини цією адміністрацією можна вважати незворотніми. З огляду на це, дослідження актуальних тенденцій в трансатлантичних відносинах є перспективним полем для наукової діяльності, адже взаємодія США та ЄС гостро впливає на ситуацію в Україні та світі. Незважаючи на аналітичні та теоретичні напрацювання науковців, каденція Дональда Трампа ще тільки підходить до завершення, і нові віхи діяльності його адміністрації постійно оновлюють підґрунтя для аналізу.

Аналіз стану розробки проблеми. Тема відносин Сполучених Штатів та ЄС досліджується як українськими, так і закордонними науковцями. Їхні роботи присвячені широкому ряду проблем. Фундаментальним основам, розвитку трансатлантичних відносин від їх зародження приділено увагу в наукових

доробках А. Гальчинського¹, Д. Лакішика², М. Миронової³, Г. Панченка⁴, Д. Складенка⁵, А. Кощенко⁶. Політичному аспекту сучасних трансатлантичних відносин присвячені наукові праці співробітників та експертів вашингтонського Центру трансатлантичних відносин: Б. Харцела⁷, Ф. Бінді⁸, Дж. Куінлана і Д. Хамілтона⁹, а також дослідники видання *Foreign Affairs*, наприклад І. Даалдера та Дж. Ліндсі¹⁰; сучасним взаємодіям Європейського Союзу та Сполучених Штатів, особливо в контексті Brexit присвячені праці дослідників Королівського інституту міжнародних відносин, таких як: П. Льюїс, Я. Паракілас¹¹, М. Шнайдер-Пейджингер, К. Смарт, Д. Ратке, Д. Руй, Х. Куднані¹². Військово-стратегічну співпрацю в практичному аспекті досліджують вчені аналітичного центру RAND такі як Д. Ігель і Х. Шац¹³. Теоретичні аспекти військового співробітництва, окрім аналітичних доповідей підготовлених самими експертами НАТО, також висвітлює політична школа Гарварду, зокрема Н. Бернс і Д. Лют¹⁴. Трансатлантичні економічні відносини глибинно

¹ Гальчинський, А. Європа і США – геополітичне суперництво. URL: <http://old.niss.gov.ua/Evointeg/ekonom.htm>. (дата звернення: 25.10.2020).

² Лакішик Д. М. Стан і перспективи консолідованої міжнародної політики США і ЄС. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_107\(1\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_107(1)_20). (дата звернення: 26.10.2020).

³ Миронова М. А. США – Західна Європа: еволюція концепції атлантизму. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 14 (Частина I). С. 32-38.

⁴ Панченко Г. «Трансатлантична тріщина» у відносинах між США та ЄС на початку XXI ст. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2012. №6 (241). Ч. 1. С. 63–69.

⁵ Складенко, Д. Трансформація європейської політики США після завершення холодної війни. *Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка*. С. 12-25.

⁶ Кощенко А. Суперечності між США і «старою» Європою (концептуальний вимір). К. 2006. С. 86-89.

⁷ Benedikt Harzl. The Law and Politics of Engaging De Facto States: Injecting New Ideas for an Enhanced EU Role. *Center for Transatlantic Relations*. URL: <https://archive.transatlanticrelations.org/wp-content/uploads/2018/03/The-Law-and-Politics-of-Engaging-De-Facto-States.pdf> (last accessed: 30.11.2020).

⁸ Bindi F. The Frontiers of Europe: A Transatlantic Problem? URL: <https://www.brookings.edu/book/the-frontiers-of-europe/> (last accessed: 30.11.2020).

⁹ Hamilton D. S., Quinlan J. P. The Transatlantic Economy 2011. *SAIS Center for Transatlantic Relations, Johns Hopkins University*. URL: http://transatlantic.sais-jhu.edu/bin/s/s/te_2011.pdf (last accessed: 30.11.2020).

¹⁰ Ivo H. Daalder and James M. Lindsay. America's Allies Must Step Up as America Steps Down. *Foreign Affairs*. 2018. Vol. 97. № 6. P. 78.

¹¹ Transatlantic Rifts: Stress-Testing the Iran Deal. URL: <https://www.chathamhouse.org/2016/05/transatlantic-rifts-stress-testing-iran-deal> (last accessed: 30.11.2020).

¹² Kundnani Hans. Transatlantic relations. *Chatham House*. URL: <https://www.chathamhouse.org/2020/10/us-foreign-policy-priorities/02-transatlantic-relations> (last accessed: 30.11.2020).

¹³ D. Egel, H. Shatz. Economic Benefits of U.S. Overseas Security Commitments Appear to Outweigh Costs. *The Rand Blog*. 2016. P. 6

¹⁴ Nicholas Burns and Douglas Lute, NATO at Seventy: An Alliance in Crisis. *Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School*. 2019. URL: <https://www.hks.harvard.edu/publications/nato-seventy-alliance-crisis>. (last accessed: 30.11.2020).

проаналізовані в працях С. Катца¹⁵, С Донана¹⁶. У зв'язку з актуальністю теми наукова розробка постійно оновлюється, проте західні наукові центри набагато швидше публікують праці навіть великого об'єму та глибокого змісту, що природньо в силу об'єкта та предмета дослідження.

Мета дослідження: проаналізувати відносин США та ЄС у системі міжнародного та трансатлантичного співробітництва.

Для досягнення зазначеної мети в роботі поставлено такі наукові **завдання дослідження:**

- прослідкувати залежність відносин США та Європейського Союзу від тенденцій та зміни характеристик міжнародної системи;
- висвітлити вплив діяльності адміністрації президента США Дональда Трампа на еволюцію трансатлантичних відносин;
- дослідити сучасні та найважливіші сфери прямого співробітництва США та ЄС на міжнародній арені;
- дослідити потенційний вплив Brexit на відносини між Європейським Союзом та Сполученими Штатами;
- виявити взаємозв'язок нинішнього ступеня інтенсивності співпраці Вашингтону та Брюсселю в оборонній сфері на безпекову ситуацію в Європі та світі;
- проаналізувати роль економічних відносин ЄС та США для них самих та для системи міжнародних економічних відносин в цілому.

Об'єктом цього дослідження є трансатлантичні відносини.

Предметом дослідження є відносини ЄС та США в політико-дипломатичній, військово-стратегічній та економічній сферах.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Під час підготовки роботи використано загальнонаукові (описовий, абстрагування, аналізу та синтезу) та спеціальні (SWOT-аналіз, контент-аналіз, сценарний метод) методи

¹⁵ Katz S. If the U.S. Gets into a Trade War with the EU, It Will Lose an Ally in Pressuring China. *Harvard Business Review*. 2018. URL: <https://hbr.org/2018/07/if-the-u-s-gets-into-a-trade-war-with-the-eu-it-will-lose-an-ally-in-pressuring-china>. (last accessed: 1.12.2020).

¹⁶ Donnan S. US reopens door to reviving EU trade talks. *Financial Times*. 2017. URL: <https://www.ft.com/content/7996f226-282a-11e7-9ec8-168383da43b7>. (last accessed: 14.11.2020).

наукового дослідження. Загально наукові методи застосовувалися для дослідження і осмислення явищ в усіх трьох розділах. В розділі 1 за допомогою контент-аналізу досліджено важливість ЄС в зовнішньополітичній доктрині США на нинішньому етапі. В цьому ж розділі сценарним методом спрогнозовано ймовірні лінії поведінки адміністрації США на міжнародній арені. SWOT-аналіз сприяв виокремленню важливості розбудови альтернативних безпекових спроможностей країн-членів Європейського Союзу в розділі 2. Статистичний метод превалює в розділі 3, де розглянуто трансатлантичні економічні відносини на сучасному етапі, що може удосконалити і доповнити висновки попередніх досліджень.

Хронологічні рамки мають умовний характер, адже фактично нижньою хронологічною межею можна вважати середину XX сторіччя, коли були закладені підвалини трансатлантичних відносин, в тому вигляді, в якому вони існують зараз. Однак основний акцент в роботі зроблено на події, хронологія яких охоплює період з 2016 року, коли Дональд Трамп проводив активну передвиборну кампанію першої каденції на виборах президента США по 2020 рік, коли Джо Байден переміг Трампа, і завадив йому переобратись на другий термін.

Географічні рамки дослідження в основному зосереджені навколо території ЄС і США, а також на основних регіонах, де присутні національні інтереси як Штатів, так і Європейського Союзу, що практично охоплює усю земну кулю.

Джерельна база дослідження. Джерельну базу дослідження можна класифікувати наступним чином, поділивши на декілька груп:

1. документи Європейського Союзу, що були прийняті й схвалені країнами-учасниками;
2. офіційні звіти та інші документи уряду США;
3. матеріали з Інтернет-сайтів керівних органів ЄС;
4. статистичні дані з економічного розвитку ЄС та США, підготовлені Міжнародним валютним фондом, Світовою організацією торгівлі;

5. промови, інтерв'ю політичних лідерів;
6. зведення статистики, підготовлені НАТО.

Дуже цінними для дослідження є тексти промов політиків, у яких були сформульовані основні особливості американського бачення ЄС, статистичні матеріали з Інтернет-сайтів керівних органів ЄС та інформаційних ресурсів з аналітичними і статистичними звітами такі як Фонд Карнегі, The Guardian, New York Times, Deutsche Welle, та ін.

Апробація результатів. Деякі положення та висновки роботи пройшли наукову апробацію у формі доповіді на XXV науковій викладацько-студентській конференції «Дні науки» (м. Острог, 11-15 травня 2020 р.). Також на основі представлених тут напрацювань в співавторстві опубліковано статтю на тему «Тенденції зовнішньополітичного курсу США за адміністрації Дональда Трампа» в науковому журналі «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані під час наступних досліджень, що стосуються відносин ЄС та США на міжнародній арені. Окремі положення роботи можуть використовуватись для розробки практичних кроків щодо зовнішньополітичного курсу України щодо Європейського Союзу та Сполучених Штатів. Матеріали можуть бути корисним у контексті підготовки та читання курсів ОПП «Міжнародні відносини», таких як наприклад «Зовнішня політика США», «Світова політика», «Міжнародна та європейська безпека», «Європейський Союз в міжнародних відносинах».

Структура роботи. Робота складається з трьох розділів, кожен з яких містить два підрозділи та висновки. У розділі 1 розкриваються питання політико-дипломатичних відносин Європейського Союзу та Сполучених Штатів у тому вигляді, які вони були до приходу Трампа, а також вплив його діяльності на ці відносини. Розділ 2 представляє аналіз безпекового виміру військово-стратегічної співпраці в трансатлантичних відносинах. А також, розглянуто

економічне співробітництво ЄС і США в розділі 3. Крім цього, до структури роботи входять вступ з усіма необхідними складовими та загальні висновки.

РОЗДІЛ 1. ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ МІЖ ЄС ТА США ЗА КАДЕНЦІЇ Д. ТРАМПА

1.1. Стан справ в трансатлантичних відносинах до отримання повноважень Дональдом Трампом

Відносини між європейським інтеграційним утворенням та Сполученими Штатами були доволі тісними ще в рамках біполярного світу. Проте, політичні діячі Сполучених Штатів Америки часто сприймали європейських партнерів лише як щит від можливої агресії СРСР. Європейська спільнота була надто неоднорідною, щоб вести з нею діалог, як з єдиним міжнародним актором. 80-ті роки ХХ-го століття в рамках Європейського політичного співробітництва почали налагоджуватися механізми регулярних консультацій між США і європейським інтеграційним об'єднанням. З'явилась потреба в наданні відносин США-ЄС інституціалізованого характеру. Тодішньому президенту США та лідеру республіканців Джорджу Бушу-старшому належало очолити процес вироблення нової стратегії співробітництва з країнами Західної Європи не як з окремими суб'єктами міжнародних відносин, а як з частинами нового інтеграційного утворення. Проте адміністрація зосередила погляд на більш нестабільному регіоні - Східній Європи. Була створена концепція «диференційованого підходу»¹⁷.

Основна заслуга адміністрації Джорджа Буша-старшого в налагодженні трансатлантичних відносин – підписання в 1990 році «Трансатлантичної декларації». Саме вона окреслила декларативну основу взаємодії європейської спільноти і Сполучених Штатів. В ній підкреслюються обов'язок пам'ятати про їхню спільну спадщину, близькість історичних, політичних, економічних і культурних зав'язків; керуватися своєю вірою в цінності людської гідності, інтелектуальної свободи і громадянської волі, і в демократичні інститути, які розвивалися на обох сторонах Атлантики протягом століть; визнавати, що

¹⁷ Wilson J. G. George Bush and the Spring 1989 *The Triumph of Improvisation: Gorbachev's Adaptation, Reagan's Engagement, and the End of the Cold War*. 2014. P. 32–35.

трансатлантична солідарність була важливою для збереження миру і свободи та розвитку процвітаючої економіки. Сторони погодили рішучо сприяти зміцненню нової Європи в цілях зміцнення безпеки, економічного співробітництва та охорони прав людини. Відзначалась тверду прихильність Сполучених Штатів і держав-членів ЄС до аспектів, що стосуються Північноатлантичного альянсу і його принципів і цілей, що діють на підставі шаблону співпраці випробуваного протягом багатьох десятиліть, і переконані в тому, що за рахунок зміцнення і розширення цього партнерства на засадах рівноправності¹⁸. Ці доктринальні засади, що сформувались завдяки діям адміністрації Джорджа Буша-старшого так і не змінювались протягом всього періоду постбіполярної системи міжнародних відносин, тобто адміністрація Дональда Трампа теж мала послуговуватись ними. Якщо США відразу виробила лінію поведінки у взаємодії з Європейським Союзом, то політика ЄС залишалась більше реакційною – вони діяли лише у відповідь на певні кроки зі сторони США. Ця тенденція сформована за Буша-старшого кристалізувалася й часто виникала у відносинах Брюсселю та Вашингтону навіть вже за каденції 45-го президента.

Початок 90-тих років став поворотом для європейської зовнішньої політики і трансатлантичних відносин. Розпад СРСР поклав початок постбіполярній системі, європейцям потрібно було реагувати на нову ситуацію на міжнародній арені. Маастрихтський договір 1992-го року офіційно сформував принцип Спільної зовнішньої політики та безпеки ЄС¹⁹. Виникало питання про можливі зміни в європейській оборонній політиці, яка великою мірою залежала від США. В договорі Західно-Європейський Союз розглядався як невід’ємна частина розвитку ЄС. Активізація діяльності ЗЄС і спроба перетворити його в діючий військовий інструмент ЄС викликали супротив зі сторони Данії та Великобританії, які побоювались, що таким чином можна нашкодити трансатлантичним відносинам.

¹⁸ Transatlantic Declaration on EC-US Relations. 1990. Brussels. *Commission of the EC*.

¹⁹ Єдиний європейський акт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_028#Text (дата звернення: 25.10.2020).

В «проекті 1992», який з'явився ще в період президенства Джорджа-Буша-старшого була фактично сформульована теза про те, що Сполучені Штати перестають розглядати Європу винятково як форпост між країнами західної демократії і соціалістичним табором²⁰. Саме в цьому документі було заявлено, що Вашингтон готовий всіляко підтримувати ідею остаточного формування єдиного європейського ринку, включаючи країни «нових демократій». Таким чином, оголошувався курс на реальне партнерство між США та Європою. Можна вважати, що саме цей перехідний період становлення європейсько-американського співробітництва справді починає складатися багатополярна система міжнародних відносин. Відносини Вашингтон-Брюссель починають становлення симетричного, рівноправного, і певною мірою партнерського співіснування. Ключові гравці міжнародної арени вступили в період консолідованої політичної взаємодії²¹.

Новий етап відносин США та ЄС розпочався з приходом до влади президента – демократа Білла Клінтона. В своїй інавгураційній промові він зазначив, що відтепер існує дуже тісний зв'язок між зовнішніми та внутрішніми справами держави. Америка веде світ в епоху глобалізації, де має зайняти чільне місце в вільній та чесній конкуренції²². Ідея трансатлантичного партнерства отримала подальший розвиток. З американської сторони її ініціаторами стали державний секретар США У. Крістофер, з боку ЄС – член Європейської Комісії Л. Бріттен. Результатом обопільного прагнення США і ЄС до економічного і політичного співробітництва стало розробка «Нового трансатлантичного порядку денного» (НТПД)²³.

На саміті в Мадриді у 1995 році Президент США Б. Клінтон, іспанський прем'єр-міністр, головуєчої в ЄС держави того року Ф. Гонзалес і голова

²⁰ Миронова М. А. США – Західна Європа: еволюція концепції атлантизму. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 14 (Частина I). С. 32-38.

²¹ Кощенко А. Суперечності між США і «старою» Європою (концептуальний вимір). К. 2006. С. 86-89.

²² Clinton B. President Bill Clinton's first inauguration speech: Full text. URL: <https://www.aol.com/article/news/2017/01/19/president-bill-clintons-first-inauguration-speech-full-text/21658275/>. (last accessed: 15.09.2020).

²³ The New Transatlantic Agenda. Joint Action plan. URL: <http://www.eurunion.org/ntm/html>. (last accessed: 16.09.2020).

Європейської Комісії Ж. Сантер зазначили, що НТПД, головною метою якої стало встановлення нового партнерства між США та ЄС шляхом проведення більш скоординованих дій в області економіки, політики, безпеки, культури і науки. Відмінною особливістю НТПД є домовленість спільно вирішувати глобальні проблеми сучасності. Зокрема, багато місця відводилося питань сертифікації і тестування товарів. У документі йшлося про прискорення курсу взаємної лібералізації в сфері телекомунікацій і морських перевезень. Рекомендувалося ширше використовувати такі форми співпраці, як зустрічі ділових кіл, обміни в галузі освіти. Політичне співробітництво сторін передбачало «спільні дії» в зонах регіональних конфліктів, координацію зусиль, спрямованих проти поширення ядерної зброї, епідемій, міжнародної злочинності, забруднення навколишнього середовища. У той же час, як відзначає Е. Хесин, «нічого не було сказано про подолання розбіжностей у валютній сфері; не розглядалися такі питання, як наслідки розширення ЄС і просування НАТО на схід»²⁴.

Розвиток цієї декларації в червні 1997 р ЄС зробив можливим укладання угоди з технічних стандартів з США і Канадою, які дозволять спростити бюрократичні процедури в їх взаємній торгівлі. Йшлося про угоди обсягом понад 45 млрд. доларів на рік. У грудні того ж року було підписано Угоду про науково - технічне співробітництво. Розраховане на п'ятирічний термін, воно передбачає проведення спільних досліджень в області екології, біомедицини та охорони здоров'я, сільського господарства, енергетики, інформаційних технологій і комунікацій, біотехнологій, транспорту, організації НДДКР, підготовки кадрів. Тоді ж були підписані декларації про принципи торгівлі електронною технікою, про співпрацю в справі уніфікації торговельних стандартів.

НТПД і наступні документи відрізняються від попередніх тим, що не є просто даниною загальним трансатлантичним цінностям і традиціям; це розуміння того, що глобальні проблеми, такі як міжнародний тероризм, охорона

²⁴ Хесин Е. ЕС – США: конфликты на фоне трансатлантического партнерства. *Сборник статей «Триада» на рубеже веков.* 2003. С. 281 – 289.

навколишнього середовища, бідність і хвороби вимагають людських та фінансових ресурсів, що перевищують можливості однієї країни, нехай навіть такий високорозвиненої країни, як США або країни ЄС; це прагнення лідерів США і ЄС оживити та зміцнити партнерство. Обидва документи передбачають співпрацю для досягнення наступних цілей: підтримка миру та стабільності, зміцнення демократії в світі, спільну відповідь глобальним викликам сучасності, зміцнення демократії в світі, спільну відповідь глобальним викликам сучасності, вплив на розвиток світової торгівлі і розвиток економічного співробітництва, і, нарешті, будівництво моста через Атлантику.

Новою формою співпраці стали «Трансатлантичні діалоги», що є проміжними структурами трансатлантичного партнерства і підтримують міжурядові зв'язки. Діалоги були задумані, щоб репрезентувати і узгоджувати інтереси різних груп суспільства: ділові, трудові, споживчі та інтереси захисників навколишнього середовища. «Трансатлантичний Діловий Діалог» 1995 року став першим. Формування такої практики є одним з найяскравіших досягнень адміністрації Клінтона²⁵. До 2000 р в рамках партнерства працювало понад 20 діалогів, які виробляють рекомендації для своїх урядів, беруть участь в самітах США - ЄС, отримують державне фінансування, виробляють самостійну порядку денного, захищаючи інтереси груп, які вони представляють. Також у травні 1998 р в Лондоні на саміті ЄС-США сторони дійшли згоди про необхідність розробки проекту Трансатлантичного економічного партнерства (ТЕП), і підписати відповідну Декларацію²⁶.

У січні 2001-го року Джордж Буш-молодший прийняв президентські повноваження. У перші місяці свого урядування Джордж Буш-молодший приділяв основну увагу внутрішнім справам держави, мало звертаючи увагу на ЄС. Але незабаром трапились події 11 вересня 2001 року, які стали поворотним моментом у сучасній історії США. Тривалий час трансатлантичні відносини

²⁵ TAED press release, 12 – 15 October 1999. URL: <http://www.oneworld.org>. (last accessed: 17.09.2020).

²⁶ European Commissions expresses concern on WTO compatibility of the US proposals on foreign sales corporations. *Policy. Luxembourg: office for official publications of the European Communities*. Press release IP/00/835, 3 November 2000.

стали розглядатися як інструмент тиску на європейських союзників заради підтримки одноосібних рішень США. У вересні 2002 року було опубліковано документ під назвою «Стратегія національної безпеки США», який дістав у ЗМІ назву «доктрина Буша»²⁷. В документі зазначалося, що боротьба з тероризмом залишається головним пріоритетом у діяльності адміністрації, і в цій війні проти ворога нового типу попередні стратегії стримування або застрашування, застосовувані в роки «холодної війни», вже не є дієвими і тому мають бути замінені стратегією випереджувальних дій. Доктрина проголошувала готовність США до односторонніх дій проти потенційних противників, незалежно від схвалення таких кроків міжнародним співтовариством. Така ситуація значно погіршила взаєморозуміння між Європейським Союзом та США. Почалося утворення «Трансатлантичної тріщини». Термін «трансатлантична тріщина» одним з перших використав французький журналіст К. Деснуес, акцентуючи увагу на тому, що США і ЄС вже давно перестали розвиватися і співпрацювати по одній моделі²⁸.

Термін надзвичайно важливий для розуміння сучасного стану відносин ЄС і США, адже дослідники часто порівнюють стан трансатлантичних відносин саме за адміністрацій Буша-молодшого та Трампа, вказуючи на погіршення справ. Явище «трансатлантичної тріщини» також описане американським політологом, старшим співробітником Фонду Карнегі за міжнародний мир, Кейганом²⁹. На думку вченого між США та ЄС пролягла прірва, всі діалоги ведуться тільки з позиції американської сили, а Євросоюзу не залишається нічого, окрім нарощування військового потенціалу для адекватної відповіді у разі загострення і без того непростой ситуації.

Власне, події вересня 2001 стали вододілом у відносинах між обома силами. США перебували у боротьбі з небажаними світовими режимами і

²⁷ National Security Strategy 2002. *The White House*. September 2002. URL: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2002_national_security_strategy.pdf. (last accessed: 15.09.2020).

²⁸ Складенко Д. Трансформація європейської політики США після завершення холодної війни: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К. 2004. С. 25

²⁹ Кейган Р. О рае и силе: Америка и Европа в новом мировом порядке. Пер. с англ. А. Смирнова. М. : РОССПЭН. 2004. С. 152-155.

терористичними угрупованнями, прагнучи підтримувати дану політичну лінію до етапу перемодельовання всієї глобальної периферії за американським зразком для уникнення загроз безпеці Сполучених Штатів. Важливо відзначити, що Європа, на відміну від Америки, визначила свої політичні пріоритети дещо раніше – після зникнення радянської загрози. Вектори її зовнішньої політики були спрямовані в сторону формування «вічного миру». Європейський підхід до розбудови міжнародних відносин містить суто гуманістичні погляди, згідно яких «глобальну тишу» можна підтримувати за допомогою інститутів колективної безпеки, зокрема – ООН, ОБСЄ, Ради Європи, багатосторонньої дипломатії та мирного вирішення як внутрішніх, так і зовнішніх проблем³⁰.

Важливо відзначити, що на початку XXI століття ЄС зважився віддалитися від НАТО і виробити власну стратегію з безпеки, підтвердженням чому став документ «Про колективні гарантії безпеки і структурного співробітництва з питань оборони», оприлюднений в 2003 році на саміті в Брюсселі. Разом з тим, дана ініціатива не знайшла підтримки у ряді Європейських країн (Ірландії, Фінляндії, Швеції), які виступили проти обов'язкової допомоги у разі прояву агресії по відношенню до одного з союзників, тим самим давши зрозуміти, що ЄС не потребує спільної оборону як такої³¹. Цей момент важливо врахувати для розуміння складнощів по ініціативі PESCO в розділі про безпековий вимір відносин ЄС та США.

Президенство Джорджа Буша-молодшого призвело до погіршення відносин з Європейським Союзом в наслідок посилення позицій США як світового гегемона, що не рахується зі своїми партнерами. В наслідок жорсткої зовнішньої політики Сполучених штатів та різкої риторики президента та його адміністрації була утворена так звана «атлантична тріщина» – умовне позначення розбіжностей в поглядах ЄС та США на військово-політичні, економічні та культурні аспекти.

³⁰ Tocci N., Alcaro R. The Transatlantic Relationship and Future Global Governance. *Tranworld*. September. 2012. URL: http://www.transworld-fp7.eu/wp-content/uploads/2012/10/TW_WP_04.pdf. (last accessed: 25.09.2020).

³¹ Hamilton D.S. Shoulder to Shoulder: Forging a Strategic U.S.–EU Partnership. *Washington, DC: Johns Hopkins University Center for Transatlantic Relations*. 2010. URL: <http://transatlantic.sais-jhu.edu/publications/books/shoulder-to-shoulderbook-finaltext.pdf> (last accessed: 26.09.2020).

Необхідно відзначити, що «трансатлантична тріщина» мала тенденцію до поглиблення унаслідок змін у співвідношенні економічних потенціалів Європи і США на початку нового тисячоліття, відсутністю у ЄС чіткого підходу до питання ефективного формування системи безпеки, окремо від НАТО, реакції Євросоюзу на цілком очевидне формування Америкою політики одноосібної гегемонії. Джордж Буш-молодший залишив ряд проблем, які належало вирішити його наступнику. Проте, мали місце й певні досягнення такі, як утворення Трансатлантичної економічної ради та певний зріс в економічних показниках обох міжнародних акторів завдяки взаємовигідній інвестиційній співпраці³². Але ні цей фактор, ні проведення «європейського турне» не змогли примирити розбіжності в позиціях Вашингтону і Брюсселю.

Як свідчить статистика офіційних візитів наступного президента США Барака Обами ЄС був високопріоритетним регіоном в зовнішньополітичному курсі його адміністрації. Він відвідав Європу більше разів ніж будь-яку іншу частину світу, а найбільш відвідуваною країною (6 візитів) стала Франція – один з локомотивів європейської інтеграції³³. Також важливим фактором є зміст промов та виступів, що президент виголошував під-час цих візитів. У липні 2008-го Обама виступив біля Бранденбурзьких воріт перед 200-тисячною аудиторією в Берліні. Цей виступ ознаменував початкову точку відліку в трансформації відносин Штатів та ЄС. Європейці оваціями зустрічали майбутнього президента-ліберала³⁴. Він у свою чергу заявив: «жодна країна, незалежно від того, наскільки велика або потужна вона є, не здатна подолати самотужки всі існуючі проблеми».

За президентства Б. Обама США визнали, що навіть у них не має можливості самотійно вирішувати усі світові глобальні проблеми, тому Штати приділяли значну увагу партнерству на міжнародній арені партнерським

³² Hamilton Daniel S., Quinlan Joseph P. *The Transatlantic Economy 2011*. SAIS Center for Transatlantic Relations, Johns Hopkins University. URL: http://transatlantic.sais-jhu.edu/bin/s/s/te_2011.pdf (last accessed: 25.09.2020).

³³ *Travels of President Barack Obama*. U.S. Department of State Office of the Historian. URL: <https://history.state.gov/departments/history/travels/president/obama-barack> (last accessed: 28.09.2020).

³⁴ Barack Obama emphasises shared responsibility in Strasbourg speech. URL: <https://www.theguardian.com/world/2009/apr/04/barack-obama-strasbourg-speech-students>. (last accessed: 28.09.2020).

відносинам з союзниками, відміну від Джорджа Буша-молодшого. Тим не менше, остаточної відмови від практики одноосібних дій у вирішенні своїх зовнішньополітичних завдань Штатами не стались³⁵. Обама на початку своєї каденції чітко висвітлив свої пріоритети у відносинах з Європейським Союзом: боротьба зі змінами клімату, залагодження конфліктів в Пакистані, Іраку та Афганістані, нівелювання наслідків економічної кризи, безпека в сфері енергетики.³⁶

Основним документом, у якому розкриваються зовнішньополітичні цілі США, є Стратегія національної безпеки. За період президентства Б. Обама було прийнято дві таких Стратегії. У Стратегії національної безпеки за 2010 р. місце ЄС у зовнішній політиці США визначається лише у загальних рисах³⁷. Зокрема, США вважають відносини з європейськими союзниками «наріжним каменем» участі США у світовій політиці і каталізатором для міжнародних дій. Розвиток відносин передбачався на двосторонній основі з широкого кола питань безпеки та економіки. Загострення міжнародних відносин на Близькому Сході та в Україні сприяло збільшенню уваги США до ЄС.

У Стратегії національної безпеки 2015 року США зазначають, що «Європа є нашим незамінним партнером, у тому числі для вирішення глобальних проблем безпеки». Також звертається увага на важливість співпраці США з ЄС у сфері безпеки, необхідність поглиблення зв'язків НАТО з ЄС та побудови Трансатлантичної зони вільної торгівлі. Співробітництво США і ЄС у вирішенні воєнних конфліктів обумовлено «тенденцією до легітимізації будь-яких, передусім силових, операцій США за умов колективної, багатосторонньої відповідальності за них західних демократій, як носіїв західних демократичних цінностей» – як пише про це професор Ірина Дудко³⁸.

³⁵ Гончар, Б. Зовнішня політика адміністрації Б. Обама на шляху відновлення американського лідерства *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. Київ, 2012. Вип. 113. С. 8-13.

³⁶ Гончар, Б. Іракське питання і трансатлантичні відносини на початку XXI століття. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. – Київ: ВПЦ «Київський університет», 2006. Вип. 85/86. С. 4-6

³⁷ National Security Strategy 2010. URL: www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf. (last accessed: 29.09.2020).

³⁸ Дудко І. Д. Союзницькі відносини США та євроатлантичної спільноти. *Сучасна українська політика: політики і політологи про неї. Укр. центр політ. Менеджменту*. 2010. Вип. 19. С. 430.

Основні засади співробітництва в трансатлантичному напрямі за Обама були закладені на Вашингтонському саміті США-ЄС 3-4 листопада 2009. Саме тут взяли початок переговори, щодо в перспективі найбільш фундаментальної трансформації у відносинах³⁹. Обговорювалася ідея зони вільної торгівлі між Сполученими Штатами та Європейським Союзом. Два найбільших економічних гравця з найбільшими показниками ВВП у світі розмірковували над економічною інтеграцією. Ідея сколихнула світову спільнотою своєю сміливістю. Тільки уявіть перспективи такого союзу, і справа не лише в фінансовій вигоді для обох сторін, а й в можливості тісної політичної співпраці.

Проте переговорний процес затягнувся. Європейська сторона змогла дійти згоди у власній позиції лише в 2013 році, коли 14 червня Міністри торгівлі 27 країн ЄС на зустрічі в Люксембурзі досягли компромісу щодо змісту переговорів із Вашингтоном про створення трансатлантичної зони вільної торгівлі між ЄС та США. Президент Єврокомісії Жозе Мануель Баррозу, вітаючи досягнення компромісу, наголошував що створення зони вільної торгівлі принесе ЄС додатково 120 мільярдів євро на рік. За оцінками Єврокомісії, зона вільної торгівлі між США та ЄС, котра охоплюватиме 800 мільйонів людей, дасть об'єднаній Європі 400 тисяч нових робочих місць та забезпечить зростання ВВП на додаткові 0,5 відсотка щороку. В ході роботи переговорного процесу між Вашингтоном і Брюсселем було обумовлено вже понад 270 документів, щодо різних аспектів угоди. Та такий амбітний проект наštтовхнувся на ряд складнощів – непоступливість європейських країн в певних сферах. Зокрема президент Франції Франсуа Олланд в 2016 році заявив, що таке трансатлантичне об'єднання може стати причиною зменшення різноманіття культур Старого Світу і повідомив, що його держава виступатиме проти такої угоди. Варто сказати, що трансформація відносин США та ЄС за президенства Барака Обама мала позитивний характер. Його адміністрації вдалося вивести відносини зі стану кризи, пов'язаної з агресивною політикою Джорджа Буша-молодшого.

³⁹ Гальчинський, А. Європа і США – геополітичне суперництво. URL: <http://old.niss.gov.ua/Evointeg/ekonom.htm>. (дата звернення: 25.10.2020).

1.2. Зміни і основні тенденції політичного діалогу ЄС і США за президенства Трампа

Обрання Дональда Трампа стало для європейської та світової спільноти певною мірою несподіванкою⁴⁰. Зважаючи на присутність єврскептицизму в передвиборчій риториці майбутнього президента, можна було не розраховувати на найлегший період в історії трансатлантичних відносин. За кілька днів до його інавгурації як президента США Дональд Трамп висловився про найважливіших союзників Сполучених Штатів в доволі специфічному світлі. В інтерв'ю, опублікованому виданнями єврскептицизму та The Times 15 січня, Трамп назвав НАТО «застарілою» організацією, розкритикував канцлерку Німеччини за політику прийняття осіб, які шукають притулку, і виступав у підтримку ідеї розпаду Європейського Союзу, який назвав «транспортм Німеччини». Ці коментарі з'явилися через два дні після того, як відбулася інша визначна подія: 13 січня посол США в ЄС Ентоні Гарднер заявив, що чиновники з команди переходу Трампа телефонували лідерам країн ЄС та запитували, яка країна ЄС буде «виходитиме з лав наступною»⁴¹.

Слова Трампа різко контрастували з нормами післявоєнних трансатлантичних відносин і навіть тими, що були встановлені вже в постбіполярний період. Протягом десятиліть Сполучені Штати та ЄС створили надзвичайно важливе партнерство, стали першочерговими зовнішньополітичними союзниками один одного, які тісно пов'язані в системі альянсів й інституцій, стали опорами руху популяризації ліберальних і демократичних цінностей, розвинули торгівлю, інвестування, взаємний діалог на безпрецедентному рівні. Якщо враховувати контекст ситуації невизначеності щодо виходу Сполученого Королівства з ЄС, коментарі Трампа шокували

⁴⁰ Як зміняться відносини США – ЄС після приходу Трампа? *Geostrategy*. 2017. URL: <http://geostrategy.ua/news/ak-zminatsa-vidnosini-ssa-es-pisla-prihodu-trampa>. (дата звернення: 02.10.2020).

⁴¹ TRUMP INTERVIEW Full transcript of interview with Donald Trump. *The Times*. 2017. URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/full-transcript-of-interview-with-donald-trump-5d39sr09d>. (last accessed: 05.10.2020).

багатьох спостерігачів, які підтримують трансатлантичні відносини і ліберальні погляди⁴².

Відсоток підтримки й позитивної оцінки дій американського президента доволі красномовний. Опитування показали, що Дональд Трамп не володіє високою популярністю серед пересічного населення країн Європи (Див. Дод. 1)⁴³. Ситуація взаємної недовіри може слугувати приводом для побоювання послаблення політичної складової атлантичних відносин. Подібні періоди спаду спостерігалися по завершенню «холодної війни», коли європейці прагнули звільнитися від політичної залежності, яку нав'язували США, та під час вторгнення американців до Іраку без дозволу Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй.

Такі періоди потребують умотивованих і розсудливих дій з дотриманням стратегії та проведенням аналізу. Європейський центр політичних стратегій розробив документ, у якому спрогнозував можливі моделі поведінки США на міжнародній арені з приходом Дональда Трампа в Білий дім⁴⁴. Згідно з цим аналітичним документом американська зовнішньополітична діяльність могла розвиватись за трьома сценаріями:

- «Гучна Америка». Система стримувань і противаг, яка існує в США заважатиме Дональду Трампу вдаватись до реальних карколомних рухів на зовнішньополітичній арені. Тим часом президент активно використовуватиме Твіттер і публічні виступи для гучних заяв в різних темах.
- «Америка за стіною». Прогноз за цим сценарієм, що адміністрація поверне зовнішньополітичний курс Штатів назад до певного аналогу доктрини Монро: протекціонізм та ізоляціонізм як фундамент. У

⁴² McNamara, K. Trump Takes Aim at the European Union. *Foreign Affairs*. 2017. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2017-01-24/trump-takes-aim-european-union>. (last accessed: 06.10.2020).

⁴³ Gedmin J. The Trump Effect in Europe. *The American Interest*. 2018. URL: <https://www.the-american-interest.com/2018/06/05/the-trump-effect-in-europe/>. (last accessed: 07.10.2020).

⁴⁴ The Trump Presidency Policy Outlook, Scenarios and Possible Implications for the EU. *European Political Strategy Centre*. 2017. URL: <https://ec.europa.eu/epsc/sites/epsc/files/epsc-brief-the-trump-presidency.pdf.pdf>. (last accessed: 12.10.2020).

такому разі серйозних збитків трансатлантичним відносинам не буде нанесено, проте й прогресу очікувати не варто.

- «Проблемна Америка». У такому випадку Сполучені Штати не лише не покращуватимуть відносин з ключовим союзником, але й обернеться «головним болем» для ЄС, для всієї системи міжнародних відносин.

Час показав, що жодна з стратегій не реалізовується Трампом у чистому вигляді, а є певною комбінацією усіх трьох. Єдине, в чому точно не помилились у своїх прогнозах європейські експерти, так це в тому, що діяльність 45-го президента може бути непередбачуваною. Є ймовірність того, що цього разу суперечність між двома стовпами західного світу точитиметься не навколо конкретних дій, а навколо базових принципів, цінностей, а такий рівень значно серйозніший і більш фундаментальний. Чарльз Купчан, який керував європейською політикою в Раді національної безпеки в адміністрації Обами, зазначає: «Під час попередніх розколів єдність втрачалась щодо засобів. Це перший раз, коли єдності немає щодо цілей»⁴⁵. Чи може діяльність Трампа призвести до нової ще глибшої «трансатлантичної тріщини»? Щоб дати відповідь на це питання варто розглянути коло зовнішньополітичних питань, щодо яких США та ЄС діють зі спільним баченням, а на які Брюссель і Вашингтон мають різні погляди і оцінити, чи катастрофічними є ці розбіжності.

Хоча ЄС та США діють на кожному континенті та практично в кожній країні, щоб надати вичерпну картину їхньої участі в міжнародному житті, потрібно дослідити сучасні та найважливіші сфери прямого співробітництва США та ЄС на міжнародній арені. Спільними зусиллями Сполучені Штати та Європейський Союз створили коаліцію в боротьбі проти терористичного об'єднання під назвою «Ісламська держава Іраку та Леванту» (ІДІЛ) і стійко виступають єдиним фронтом⁴⁶. Також полем співпраці є спільні намагання за

⁴⁵ Johnson K. Can the U.S.-Europe Alliance Survive Trump? *Foreign Policy*. 2018. URL: <https://foreignpolicy.com/2018/05/18/can-the-u-s-europe-alliance-survive-trump/>. (last accessed: 13.10.2020).

⁴⁶ Chollet, D. Europe's fight against ISIS: a new security leadership? *Boulevard Exterieur*. URL: <https://www.boulevard-exterieur.com/Europe-s-Fight-against-ISIS-A-New-Security-Leadership.html>. (last accessed: 15.10.2020).

сприяння і згоди Організації Об'єднаних Націй завершити війну в Сирії. Здійснюються спільні дії для реалізації мирного процесу на Близькому Сході.

Доволі впливовою силою на міжнародній арені є спільна політика санкцій, що синхронно проводиться Брюсселем та Вашингтоном. Переваги для обох сторін є зрозумілими: вони посилюють тиск, діючи разом. Політичний та економічний важелі за підтримки ЄС щодо конкретних санкцій є більш ефективними. Наприклад, торгівля ЄС з Росією була в 11 разів більшою, ніж торгівля США з Росією до прийняття спільних санкцій⁴⁷. Скоординований підхід таким чином помножив вплив американських санкцій. З цієї причини Конгрес США і адміністрація Трампа повинні протистояти спокусі запроваджувати санкції в односторонньому порядку.

Незважаючи на передбачення, що 2017 року відбудуться серйозні зміни в політиці США щодо Росії, дії американської політики залишались доволі послідовними. Слідом за кодифікацією та зміцненням Конгресом американських санкцій, американо-російські відносини стали прохолодними, і те ж саме стосується відносин між Європою та Росією. Політика США щодо Росії, безсумнівно, буде більш ефективною, якщо позиції США та ЄС залишаться узгодженими. Спільна політика санкцій ЄС–США проти Росії залишається незмінною. Також вона доповнюється дипломатичними зусиллями Спеціального представника США Курта Волкера, і діями Німеччини та Франції в нормандському форматі, щоб переконати Росію обрати курс на повне здійснення Мінських угод⁴⁸. Спроби Росії використати слабкі місця в західних спільнотах потребують об'єднаного трансатлантичного характеру відповіді, яка завдасть наслідків російським діям і, що більш важливо, має впоратися з вразливістю Заходу, яка з'явилися в останні роки.

Що стосується України, то адміністрація Трампа продовжила американську політику невизнання нелегальної анексії Росією Криму та

⁴⁷ New US Russia sanctions bill risks EU anger. *Deutsche Welle*. 2017. URL: <https://www.dw.com/en/new-us-russia-sanctions-bill-risks-eu-anger/a-39867060>. (last accessed: 16.10.2020).

⁴⁸ Курт Волкер: що треба знати про нового спецпредставника США щодо України? *BBCNews*. 2017. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-40540104>. (last accessed: 17.10.2020).

принципової протидії російському втручанню в Україну, підтримуючи ту роль, яку зіграли Німеччина та Франція в нормандському форматі переговорів. Головний трансатлантичний інструмент для вирішення втручання Росії в Україну містить узгоджені санкції. США вітали пропозицію Росії в ООН щодо миротворчої місії на Сході України як можливу ознаку готовності Росії вести переговори. США вважає, що будь-яка миротворча місія ООН повинна зміцнити суверенітет і територіальну цілісність України, а не просто закріпити існуючу лінію розподілу на території, підконтрольній українській владі, та територіями захопленими сепаратистами з підтримкою Росії.⁴⁹

Трансатлантичні відносини стоять перед двома основними проблемами щодо України: стримування Росії в конфлікті на Сході України і підтримка української влади в будівництві інститутів, які сприятимуть добробуту, ефективнішій державності (у тому числі у військовій сфері та секторі безпеки) та досягнення амбіцій країни щодо тісніших відносин з ЄС та НАТО⁵⁰. Гармонізована трансатлантична політика буде найкращою перспективою успіху.

Ще одним питанням спільного зовнішньополітичного інтересу є ситуація на Західних Балканах. Там існувало два стабілізуючих чинники: перспектива вступу в ЄС (і в деяких випадках НАТО) країн регіону, а також здатність Заходу оперативно втрутитися силовими методами у разі необхідності⁵¹. Але за відсутності рішучої підтримки США ці фактори не зможуть надалі бути достатніми, щоб забезпечити тривалу стабільність в регіоні, що може спричинити політичну та економічну стагнацію країн західної частини Балкан.

ЄС є критично важливим гравцем у економічному розвитку Західних Балкан. Це найбільший торговельний партнер регіону, що становить більше 76 відсотків регіональної торгівлі⁵². Фінансова допомога через інструмент

⁴⁹ Holland S. Trump meets Ukraine's president, U.S. adds to Russia sanctions. *Reuters*. 2017. URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-usa-idUSKBN19B22M>. (last accessed: 17.10.2020).

⁵⁰ Malley, R. Ukraine Is Ground Zero for the Crisis Between Russia and the West. *The Atlantic*. 2018. URL: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/07/trump-putin-helsinki-ukraine/565235/>. (last accessed: 18.10.2020).

⁵¹ Europe and the US face a challenge in the Balkans. *Financial Times*. 2017. URL: <https://www.ft.com/content/ce3bd714-058a-11e7-ace0-1ce02ef0def9>. (last accessed: 18.10.2020).

⁵² Western Balkans. *European Commission*. 2017. URL: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/western-balkans/>. (last accessed: 19.10.2020).

допомоги в підготовці до вступу є надзвичайно важливою для інтеграції балканських економік, та цей інструмент покликаний не лише покращувати економіку, він також безпосередньо має покращувати політичну ситуацію шляхом заохочення реформ. США виділило 57 мільйонів доларів від Конгресу у 2018 фінансовому році для установ, що сприяють посиленню демократії, дотримання прав людини, належного врядування, покращенню освіти та сфери соціальних послуг, а також миру та безпеки⁵³.

Однак щедра європейська економічна допомога на Західних Балканах і дипломатичні спроби запобігти потенційному конфлікту в останню хвилину не компенсують відчутну відсутність США в регіоні. Росія активно підтримує антиєвропейські та антинатівські політичні сили, і кардинально збільшує свій вплив, а спроба перевороту в Чорногорії в жовтні 2016 року є яскравим прикладом цього⁵⁴. Російське втручання в демократичні процеси балканських держав має зіштовхнутись з контрзаходами. США та ЄС варто вдосконалити механізми боротьби з корупцією та підвищити зусилля в допомозі створення інституцій на Західних Балканах, у тому числі більш жорсткий порівняльний аналіз ступеню верховенства права, щоб допомогти найбільш уразливим країнам створити більшу стійкість до порушення демократичних механізмів та допомогти опору впливу Росії на політику країн регіону. Як США, так і ЄС повинні підтримувати прагнення країн регіону приєднатися до трансатлантичної спільноти. Постійна підтримка керівництвом США дій Європейського Союзу є дуже важливою⁵⁵.

Якщо в попередніх зовнішньополітичних питаннях позиції США та ЄС співпадали, то щодо Ірану ситуація кардинально інша. Укладена за президенства Обама угода забезпечувала зняття санкцій з Ірану в обмін на відмову набуття

⁵³ Foreign Assistance Worldwide. *ForeignAssistance.gov*. 2017. URL: <http://beta.foreignassistance.gov/explore>. (last accessed: 20.10.2020).

⁵⁴ Russia plotted to overthrow Montenegro's government by assassinating Prime Minister Milo Djukanovic last year, according to senior Whitehall sources. *The Telegraph*. 2017. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/02/18/russias-deadly-plot-overthrow-montenegros-government-assassinating/>. (last accessed: 29.10.2020).

⁵⁵ McCain, J. The Balkans are Heating Up Again – and Washington is Nowhere to be Seen. *Washington Post*. 2017. URL: https://www.washingtonpost.com/news/democracy-post/wp/2017/04/27/the-balkans-are-heating-up-again-and-washington-isnowhere-to-be-seen/?utm_term=.45ca945f0978. (last accessed: 30.10.2020).

ядерної зброї та використання атомної енергії винятково в мирних цілях⁵⁶. Однією з передвиборних обіцянок Дональда Трампа було вийти з цієї «дуже поганої угоди». Як зазначив віце-президент Майк Пенс: «Іранці отримали угоду від міжнародної спільноти, яку президент і наша адміністрація вважає жахливою домовленістю. Вона по суті дозволяє Ірану розробляти ядерну зброю... І вони отримали сотні мільйонів доларів натомість»⁵⁷.

Адміністрація забезпечили не лише вихід з угоди США, але й тиск на міжнародну спільноту в разі не підтримання їхнього рішення. Трамп попередив, що «будь-яка країна, яка допомагає Ірану на шляху до здобуття ядерної зброї, може бути суворо піддана санкціям». Потім він підписав указ, що передбачає застосування санкцій до будь-якої іноземної компанії, яка продовжує вести справи з Іраном. Цей указ давав компаніям 90-денний або 180-денний пільговий період, щоб припинити всі наявні з Іраном контракти або зіткнутися з каральними заходами США⁵⁸. Європейські країни висловили своє бажання підтримувати зобов'язання взяті на себе в наслідок угоди. Лідери Великої Британії, Франції та Німеччини, які також є сторонами угоди, що передбачає Спільний всеохоплюючий план дій, опублікували заяву незабаром після декларації Трампа, висловлюючи свої «жаль і стурбованість» і підкреслюючи їх «незмінну відданість» Договору. «Ми закликаємо США забезпечити, щоб структури Спільного всеосяжного плану дій могли залишатися незмінними, а також щоб уникнути дій, які перешкоджають його повному здійсненню усіма іншими сторонами угоди», – сказано в повідомленні⁵⁹. Така ситуація яскраво свідчить про розкол трансатлантичного союзу в питанні взаємодії з Іраном.

⁵⁶ Full text of the Iran nuclear deal. *Washington Post*. 2015. URL: <https://apps.washingtonpost.com/g/documents/world/full-text-of-the-iran-nuclear-deal/1651/>. (last accessed: 1.11.2020).

⁵⁷ Wolfgang, B. Vice President Mike Pence: White House 'evaluating' President Obama's Iran nuclear deal. *Washington Post*. 2017. URL: <https://www.washingtontimes.com/news/2017/feb/5/mike-pence-vice-president-white-house-evaluating-p/>. (last accessed: 2.11.2020).

⁵⁸ Borger, J. Iran deal: Trump breaks with European allies over 'horrible, one-sided' nuclear agreement. *The Guardian*. 2018. URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/may/08/iran-deal-trump-withdraw-us-latest-news-nuclear-agreement>. (last accessed: 3.11.2020).

⁵⁹ Wintour, P. EU rushes to arrange crisis meeting with Iran over nuclear deal. *The Guardian*. 2018. URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/may/09/eu-moves-to-protect-european-firms-from-us-sanctions-on-iran>. (last accessed: 4.11.2020).

Не менш гострою стала ситуація щодо ізраїльсько-палестинського врегулювання. Визнання Єрусалиму столицею Ізраїлю та перенесення туди американського посольства ознаменувало односторонній відхід США від узгодженої з ЄС багаторічної політики формату двох держав, як вирішення конфлікту в регіоні⁶⁰. Натомість підтвердження незмінності своєї позиції щодо статусу Єрусалиму висловили лідери держав-членів ЄС на саміті в Брюсселі 14 грудня 2017 року. Вона й надалі зводиться до відданості ідеї двох держав – єврейської та палестинської, які шляхом переговорів повинні вирішити подальшу долю міста⁶¹.

Така заява лідерів країн Європи підтверджена словами Високого представника Європейського Союзу з питань зовнішньої політики та політики безпеки Федеріки Могеріні, котра під час зустрічі в Брюсселі з ізраїльським прем'єр-міністром Біньяміном Нетаньяху в Брюсселі пояснила, що ЄС бачить Єрусалим у майбутньому столицею двох держав, а саме Ізраїлю та Палестини. Якщо дві сторони врегулюють питання про статус міста іншим чином, то в такому разі європейська позиція може змінитися. У цьому регіоні існує велика кількість перешкод на шляху до врегулювання. Крок адміністрації Трампа міг додати напруженості в без того нелегку ситуацію. Прем'єр-міністр Ізраїлю Бенджамін Нетаньяху знаходиться під слідством за хабарництво та інші можливі правопорушення. Це приносить новий елемент непередбачуваності в політиці країни. Імовірно, це збільшить його залежність від правих членів його правлячої коаліції і може зменшити еластичність ізраїльтян з ключових питань, таких як фінансові розрахунки, які будуть частиною ймовірної всеосяжної мирної угоди. У цілому рішення про визнання Єрусалиму задовільнило інтереси Трампа і Ізраїлю, ігноруючи натомість позицію ЄС та більшості країн близькосхідного регіону.

⁶⁰ Trump recognizes Jerusalem as Israel's capital, reversing longtime U.S. policy. *Reuters*. 2017. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-israel/trump-recognizes-jerusalem-as-israels-capital-in-reversal-of-policy-idUSKBN1E01PS>. (last accessed: 5.11.2020).

⁶¹ Лідери ЄС узгодили позицію щодо Єрусалим. *Дзеркало тижня*. 2017. URL: https://dt.ua/WORLD/lideri-yes-uzgodili-poziciyu-po-yerusalimu-263463_.html. (дата звернення: 7.11.2020).

Тенденція до задоволення потреби набрання пунктів виборців за рахунок зовнішніх партнерів чітко простежується в діяльності Дональда Трампа, яскравим прикладом такого є його критика європейських лідерів з прийняття біженців. Під час «європейського турне» у своєму інтерв'ю Трамп зазначив, що це ганьба, що європейські країни дозволяють біженцям масово проживати на своїй території. «Я вважаю, що втрачаєте власну культуру» – зазначив американський президент⁶². Його візит до Лондона викликав масові протести, учасники яких звинувачують Трампа в расизмі і ксенофобії, а тим часом він має один з найвищих показників підтримки серед прихильників Республіканської партії в історії – близько 90 відсотків⁶³.

Важко констатувати напевне чи Трампу потрібен сильний ЄС чи ослаблений, принаймні з погляду самого президента. Він заявляв, що «ЄС було створено, щоб скористатися Сполученими Штатами», а іншого разу зізнався що «відчуває сильну любов до європейських країн». Об'єктивні фактори вказують на те, що для США вигідно мати міцний Європейський Союз, оскільки поки немає єдиної країни в середині ЄС, яка могла б стати панівною і створити серйозну конкуренцію Сполученим Штатам, а політично-стабільний стан справ Старого Світу дозволить американцям звернути більшу увагу на інші регіони, які потребують докладання чималих зусиль. Наприклад, в Азії картина менш передбачувана і сильний конкурент для США у вигляді КНР вже очевидно вималювався⁶⁴.

Проте існує думка, що такі дії можуть мати позитивний вплив на Західний світ та його спроможність впливати на всю міжнародну арену⁶⁵. Ключовим

⁶² Dunn T. N. MIGRANTS 'HARM UK' Donald Trump says Britain is 'losing its culture' because of immigration. *The Sun*. 2018. URL: <https://www.thesun.co.uk/news/6766947/donald-trump-britain-losing-culture-immigration/>. (last accessed: 6.11.2020).

⁶³ Lockie, A. Trump is stomping on European views of immigration to score political points with his base at home. *Business Insider*. 2018. URL: <https://www.businessinsider.com/trump-hammering-european-leaders-for-political-points-with-his-base-2018-7>. (last accessed: 7.11.2020).

⁶⁴ Walt S. The EU and NATO and Trump — Oh My! Donald Trump's trans-Atlantic policy is a contradiction in terms. *Foreign Policy*. 2018. URL: <https://foreignpolicy.com/2018/07/02/the-eu-and-nato-and-trump-oh-my/>. (last accessed: 8.11.2020).

⁶⁵ Trump's foreign policy will make Europe stronger, U.S. official says. *Reuters*. 2018. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-eu/trumps-foreign-policy-will-make-europe-stronger-u-s-official-says-idUSKBN1JH2UT>. (last accessed: 10.11.2020).

аргументом цієї тези є те, що в своїй політиці західні країни надто давно зав'язли в нескінченних переговорах і глибокій стурбованості, які не дають потрібного результату. Трамп ж пропонує підхід активний, дієвий і сміливий. Чи пройде такий підхід перевірку часом, стверджувати напевне не можна. Це продемонструють наслідки імпульсивних рішень у довгостроковій перспективі.

Іншим каменем спотикання, до якого доклав руку Дональд Трамп це Brexit, який американський президент активно підтримував⁶⁶. Вихід Великобританії з Європейського Союзу має ряд негативних наслідків для відносин США та ЄС в довгостроковій перспективі. З Brexit Європа втрачає лідерські позиції і стає менш значущою у всьому світі. Політичні ризики полягають в тому, що приклад британців може виявитись заразним. І подібних референдумів почнуть вимагати євроскептики інших країн, наприклад, Франції чи Італії. «В довгостроковій перспективі, більш розламана Європа – це слабша Європа», – говорить співголова Європейської ради з питань зовнішніх відносин Карл Більдт.⁶⁷

Також «відсікання» п'ятої за величиною економіки у світі від своїх комерційних партнерів шкодить як Великобританії, так і ЄС. Brexit залишить значну прогалину в бюджеті ЄС – це означає, що ЄС доведеться робити менше, або просити інших членів платити більше. Brexit залишить значний розрив у бюджеті ЄС, тобто ЄС прийдеться просити інших членів платити більше, або значно скорочувати свої витрати. Вихід Великобританії означає, що ЄС також втратить прихильника вільних ринків і зовнішньої торгівлі. І відсутність Великобританії буде відчутно позначатись у зовнішній політиці та політиці безпеки. Великобританія висловила свою віру у спільні дії ЄС, участь у операціях ЄС та керування європейською санкційною політикою, особливо проти Росії. Великобританія також була важливим каналом між Європою та США. Без Британії трансатлантична політика може розходитися далі, послаблюючи європейську безпеку та вплив. Окрім того, що Brexit позбавляє ЄС

⁶⁶ EU referendum: Donald Trump backs Brexit. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36219612>. (last accessed: 11.11.2020).

⁶⁷ Judy Asks: Is Brexit Bad for Europe? URL: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/78848> (last accessed: 12.11.2020).

другої за величиною економіки, також це означає втрату однієї з двох ядерних держав і серйозного військового гравця⁶⁸.

Саме рух до дезінтеграції на прикладі підтримки виходу Сполученого Королівства демонструє тенденції, характерні для обох сторін відносин ЄС-США, а саме антиглобалізм, популізм, дезінтеграція. Це також відображає євроскептичне ставлення адміністрації США, яке суперечить традиційній зовнішньополітичній стратегії США щодо Європи, тоді як попередні американські президенти заохочували процес інтеграції та розширення ЄС на основі переконання, що мирна, стабільна та процвітаюча Європа має життєво важливе значення для просування інтересів та безпеки США. У цьому світлі можна припустити, що у Трампа ставлення до ЄС можна трактувати як дії спрямовані на ослаблення Союзу, який деякі жорсткі консерватори сприймають як конкуруючий проект, який може перетворити Європу на серйозного суперника для Америки Трампа⁶⁹.

Активізація співробітництва країн-членів ЄС в сфері безпеки можлива внаслідок Brexit, який може стати каталізатором поглиблення інтеграції і збільшення повноважень наднаціональних органів. Саме Сполучене королівство було тим центром сили, який пропонував альтернативу в баченні інтеграції до ініціатив Парижа та Берліна. Британці з великими труднощами віддавали частини суверенітету в різних галузях. Після виходу Великобританії з лав Євросоюзу, євроскептики залишилися на сильних позиціях в країнах Центрально-Східної Європи, і їхню політичну роль, економічну і військову впливовість в рамках Союзу не порівняти з потенціалом Німеччини і Франції. Це сигналізує про те, що в прихильників ідеї перетворення ЄС на глобальний, незалежний центр сили шанси вищі ніж раніше. Навіть більше того, традиційно

⁶⁸ Post-Brexit Guide: Where are we now – and how did we get here? URL: <https://www.euronews.com/2020/02/11/brexit-draft-deal-first-of-many-hurdles-to-a-smooth-exit> (last accessed: 13.11.2020).

⁶⁹ Nougayere, N. A chaotic Brexit is part of Trump's grand plan for Europe. *The Guardian*. 2019. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/mar/14/chaotic-brexit-trump-plan-europe-president> (last accessed: 15.11.2020).

США підтримували євроінтеграцію. Лише прихід Трампа на хвилі націоналізму змінив цю тенденцію⁷⁰.

Щоб припустити на скільки за Трампа ЄС є важливим вектором зовнішньої політики США скористаємось контент-аналізом. Здійснивши контент-аналіз публікацій на офіційному сайті адміністрації Дональда Трампа маємо такі результати: публікацій присвячених Китаю 1270, Азія як регіон згадана в 384 рази, Африка – 216, Латинська Америка – 122. Натомість, якщо розглянути статистику згадувань ЄС як об'єднання, то маємо показник в 299 публікацій, що приводить нас до висновку, що ЄС отримав набагато менше уваги ніж Китай. Якщо розглядати статистику за окремим європейськими гравцями, то маємо таку картину: матеріали щодо Великої Британії було оприлюднено 331 раз, Франції – 367, Німеччини – 356 разів.⁷¹ Такі показники служать на підтвердження тези про те, що адміністрація Трампа у своїх політико-дипломатичних відносинах була схильна сприймати окремі держави Союзу як гравців на міжнародній арені, а не Європейський Союз в цілому.

Щоб глибше розкрити питання трансатлантичних відносин на нинішньому етапі, варто розглянути чи завдала діяльність адміністрації Трампа незворотних змін в політико-дипломатичному діалозі США та ЄС. Мік Мулвані, колишній керівник апарату Білого дому, а зараз є спеціальним посланником США в Північній Ірландії, заявив, що навіть Джо Байдену не вдасться повернути відносини між ЄС і США в ту точку, в якій вони були до вступу на посаду Дональда Трампа в січні 2017 року. За його словами, Трамп сильно зацентрував увагу на двох важливих моментах у відносинах між Штатами та Європейським Союзом: забезпечення того, щоб європейці платили належну частку в НАТО, а також на урівноважених торговельних угодах (детальніше ці моменти розглянуті в наступних розділах).

⁷⁰ Benedikt Harzl. The Law and Politics of Engaging De Facto States: Injecting New Ideas for an Enhanced EU Role. *Center for Transatlantic Relations*. URL: <https://archive.transatlanticrelations.org/wp-content/uploads/2018/03/The-Law-and-Politics-of-Engaging-De-Facto-States.pdf> (last accessed: 30.11.2020).

⁷¹ US Foreign Policy. URL: <https://www.whitehouse.gov/issues/foreign-policy/> (last accessed: 30.11.2020).

«Я думаю, що нерозумно вважати, що вони [відносини з ЄС] повернуться до того, що було, наприклад, за Обама, Джорджа Буша або Клінтона. Тому що президент [Трамп] дійсно змінив кілька речей. Перш за все щодо торгівлі: тепер ми більше знаємо про наші торгові угоди і хочемо переконатись, що наші торгові домовленості будуть чесними та збалансованими. Ми звикли до ситуації, коли торгівля і певні поступки в угодах використовувались як інструмент зовнішньої політики, щоб протидіяти ССРСР під час «холодної війни». Тепер це не повинно бути в основі міжнародної торгівлі. Ми також хочемо, щоб європейці платили більше за власну оборону в НАТО, наприклад. Цей момент добряче зрезонував. Такого кроку не очікували від президента, але це знайшло відгук як серед демократів, так і республіканців», – заявив Мулвані⁷².

⁷² EU-US relations will never be the same again, says ex-Trump aide. URL: <https://www.euronews.com/2020/11/12/eu-us-relations-will-never-be-the-same-again-says-ex-trump-aide>. (last accessed: 15.11.2020).

Висновки до розділу 1

Отож, традиційно міцна політична співпраця між країнами Європи та США зазнала нового виклику. Налаштування президента Сполучених Штатів у певних ситуаціях діяти одноосібно та євроскептицизм його передвиборної кампанії дають привід очікувати утворення нової «трансатлантичної тріщини». Контент-аналіз привів до тези про те, що адміністрація Трампа у своїх політико-дипломатичних відносинах була не схильна сприймати Європейський Союз як єдиного актора, зосередившись на двосторонніх відносинах з окремими державами-членами.

Проте наразі перед Заходом стоїть ряд викликів, і політична єдність потрібна обом акторам по обидва боки Атлантичного океану. Про це свідчить спільна діяльність у коаліції проти Ісламської держави, врегулюванні сирійської кризи та проведенні мирного процесу на Близькому Сході, поміркована згода в забезпеченні стабільності на Західних Балканах.

Також вони продовжують спільну політику санкцій проти країн, які певними діями створюють загрозу міжнародному благополуччю та політичній стабільності, наприклад, Росія, КНДР, Венесуела. Однак відслідковуємо тенденцію до того, що зовнішня політика Трампа не співпадає з позицією ЄС в тих питаннях, які допомагають йому набрати більшої популярності серед власних виборців. Інтереси диктуються ним через призму власного бачення та передвиборних обіцянок, які резонують з думкою великої частини електорату. У своєму намаганні виглядати сильно і рішуче нинішній американський президент виходить з угоди з Іраном, що підтримувала статус-кво в регіоні, дозволяє перенести посольство США в Ізраїлі до Єрусалиму, що виглядає зухвалим та сміливим кроком, але робить політичну ситуацію навколо арабо-ізраїльського конфлікту більш гострою.

Європейському Союзу варто притримуватись подібної терплячої багатосторонньої лінії поведінки, яка працювала під час каденції Джорджа Буша-молодшого. А також Глобальної стратегії, співпрацювати з США, де це можливо, і чекати на позитивні зміни в діяльності адміністрації Трампа або зміни самої

адміністрації і президента. Прихід до влади адміністрації Байдена має в цілому поліпшити політичний діалог з Брюсселем..

РОЗДІЛ 2 БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР ТРАНСАТЛАНТИЧНИХ ВІДНОСИН ЗА АДМІНІСТРАЦІЇ Д. ТРАМПА

2.1 Роль НАТО в реалізації інтересів США та збереженні безпеки в Європі

Протягом багатьох років американські адміністрації, очолювані представниками республіканців, або демократів, закликали своїх європейських союзників взяти на себе більшу частку оборонного навантаження для того, щоб скоротити дисбаланс між трансатлантичними союзниками, який невблаганно розширився в десятиліття після завершення «холодної війни». Під час Саміту НАТО 2014 року лідери держав Альянсу вперше поставили ціль витратити 2 відсотки від ВВП на оборону, зазначивши, що цього варто досягти до кінця 2024 року⁷³. Хоча це зобов'язання було обумовлене відновленням економічного зростання в Європі, лідери країн союзників підтвердили цю мету на саміті НАТО у Варшаві в 2016⁷⁴.

Європейці очікували традиційного для президентів США на початку каденції підтвердження зобов'язань передбачених п'ятою статтею угоди про НАТО⁷⁵. Натомість 2016 року Дональд Трамп назвав Організацію Північноатлантичного договору «застарілою», вказуючи на недостатню ефективність роботи Альянсу в боротьбі з тероризмом та жаліючись на несправедливість того, що європейські союзники витрачають надто мало на власну оборону. Якщо про загальну річну суму говорити не доводиться в силу не співрозмірності економічних можливостей (на утримання поліції в Цинциннаті витрачають у рік більше ніж на оборону деяких маленьких європейських

⁷³ Wales Summit Declaration. NATO. 2014. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm. (last accessed: 16.11.2020).

⁷⁴ Warsaw Summit Communiqué. NATO. 2016. URL: https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_133169.htm. (last accessed: 17.11.2020).

⁷⁵ The North Atlantic Treaty. Washington D.C. 4 April 1949. URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (last accessed: 17.11.2020).

держав), то про справедливість витратити 2 відсотки від власного ВВП сперечатись важче⁷⁶.

Таке твердження викликало серйозне занепокоєння в союзників США і про цю ситуацію зазначав тодішній міністр закордонних справ Німеччини Франк-Вальтер Штайнмайер⁷⁷. Також воно стало несподіванкою для керівництва Альянсу і оперативно стало працювати над зміною позиції американського президента. Через певний період часу їм вдалося досягти своєї мети. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг зазначив про Дональда Трампа: «Коли я був з візитом у Білому домі, він сказав, що Північноатлантичний альянс більше не є застарілим. Тому що він зрозумів, що європейські союзники почали вкладати більше грошей в оборону». У цифрах показники нині все ще не у всіх держав близькі до 2 відсотків і виглядають наступним чином (Дод. 2). Крім того вирішальним фактором стала активізація боротьби з тероризмом, яку побачив Трамп⁷⁸.

З цього можна зробити висновок, що адміністрація Трампа зосередила свою увагу на просуванні посилення оборонних видатків у Європі, а також збільшення ролі НАТО в боротьбі з тероризмом. Хоча президент Трамп відмовився від позиції, що НАТО застаріла, у силі залишилась ідея, що США зможуть залишити свою прихильність до захисту членів НАТО в майбутньому, лише якщо їм не доведеться нести тягар великого фінансового навантаження. Така позиція була піддані критиці в США, оскільки це ризикує відокремити безпеку країни від Європи і тим самим зменшити загальну безпекову ситуацію для світу і США. Не дивно, що європейські лідери хочуть одночасно посилити свій внесок в оборону НАТО та побудувати європейський оборонний потенціал.

⁷⁶ Whiton, C. NATO Is Obsolete. *The National Interest*. 2018. URL: <https://nationalinterest.org/feature/nato-obsolete-25167>. (last accessed: 19.11.2020).

⁷⁷ Trump worries NATO with 'obsolete' comment. *BBC News*. 2017. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-38635181>. (last accessed: 19.11.2020).

⁷⁸ Генсек НАТО: Ми не хочемо нової "холодної війни". *Deutsche Welle*. 2018. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%B5%D0%BA-%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE-%D0%BC%D0%B8-%D0%BD%D0%B5-%D1%85%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BC%D0%BE-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97-%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8/a-44300634> (дата звернення: 20.11.2020).

Може здатися, що безпека й розподіл коштів це лише проблема НАТО. Проте, зростаюча роль ЄС в безпековій та оборонній сферах, керована країнами-членами та Єврокомісією і відображена в Глобальній стратегії Європейського Союзу, може зробити вагомий внесок в підсилення оборонних можливостей ЄС, що ймовірно піде на користь як самому Союзу, так трансатлантичним відносинам⁷⁹.

Адміністрації Трампа наразі вдається виконувати поставлене завдання – внесок європейських держав на оборону росте (Дод. 3)⁸⁰. Європейські союзники та Канада у 2017 році витратили приблизно 300 мільярдів доларів на оборону, значно збільшивши цей показник з 272 мільярдів доларів у 2014 році. 2018 року теж зберігся ріст на і 2019 рік

Хоча методи Трампа часто провокативні та дискусійні, поступовий прогрес у досягненні цілі спостерігається. Сучасна напруженість між США та європейськими державами не повинна створити враження, що Штати не залишаються повністю прихильними до сильного трансатлантичного альянсу. Сили та можливості Сполучених Штатів є критично важливими для європейської безпеки, а в бюджет США на наступний фінансовий рік закладено кошти, щоб значно збільшити внесок американських сил для НАТО та трансатлантичної безпеки⁸¹.

Високий рівень американського популізму серед населення, який дозволив Трампу перемогти у виборах, має мало практичного впливу на трансатлантичну оборонну спроможність. Політичні й економічні розбіжності, які розділяють західні держави, справді є, і вони містять Великобританію, Францію, Німеччину, Італію та інші європейські держави, так само Сполучені Штати. Проте, якщо виходити за рамки твіттів до вищого рівня, а саме до законодавчої бази, то стає очевидним збереження або й зміцнення прихильності США до трансатлантичної

⁷⁹ Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. URL: https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf. (last accessed: 22.11.2020).

⁸⁰ Defence Expenditure of NATO Countries (2010-20120). North Atlantic Treaty Organisation Press & Media. 2017. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_06/20170629_170629-pr2017-111-en.pdf.

⁸¹ AN AMERICAN BUDGET Fiscal year 2019. U.S. GOVERNMENT PUBLISHING OFFICE. 2018. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2018/02/budget-fy2019.pdf>.

безпеки. Текст нової стратегії національної безпеки США, яскраво це демонструє⁸². Крім того, адміністрація Трампа витрачає на НАТО більше, ніж адміністрація Обами, і значно збільшує готовність і силу військ, які можуть поставляти США в НАТО.

Нова стратегія національної безпеки Адміністрації Трампа передбачає «розміщення Америки передусім», але в передмові також стверджується, що Америка, яка є безпечною, процвітаючою та вільною вдома — це Америка, яка має силу, впевненість та волю, щоб вести за собою за кордоном. Це Америка, яка може зберегти мир, підтримувати свободу та створити довготривалі переваги для американського народу. Сильна Америка є життєво-важливим інтересом не тільки американського народу, але і для Європи, яка підтримує партнерські відносини з Сполученими Штатами для досягнення спільних інтересів, цінностей та прагнень. Нова стратегія може вимагати додаткових європейських військових зусиль, але вона рішуче підтримує альянс НАТО, і виділяє Росію та Китай як головні виклики для безпеки США. Текст закликає США «згуртувати світ».

Існує думка, що зосереджувати увагу суто на відсотковому розподілі витрат помилково. Якщо Сполучені Штати та Європа бажають плідно працювати, щоб створити ефективний стримувальний та оборонний потенціал для боротьби з Росією, тероризмом та іншими потенційними загрозами, вони повинні зосередити увагу на створенні ефективних військових та внутрішніх сил безпеки, які слугуватимуть чітко визначеним спільним стратегічним цілям⁸³. Канцлерка Німеччини Меркель погодилась, що варто збільшити видатки на оборону, інакше ФРН стане «більш вразливою». Усестороння модернізація спільними зусиллями – це крок на зустріч зміцнення трансатлантичної безпеки⁸⁴.

⁸² National Security Strategy of the United States of America. *White House*. 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, (last accessed: 22.11.2020).

⁸³ Cordesman A. H. The U.S., NATO, and the Defense of Europe: Shaping the Right Ministerial Force Goals. *Center for Strategic and International Studies*. 2018. URL: https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/180629_US_Europe_NATO.pdf, (last accessed: 23.11.2020).

⁸⁴ Witte, G. Merkel and Trump agree the ailing German military needs a boost. Why isn't it happening? *Washington Post*. 2018. URL: https://www.washingtonpost.com/world/merkel-and-trump-agree-the-ailing-german-military-needs-a-boost-why-isnt-it-happening/2018/06/20/cbd16ac-5f91-11e8-b656-236c6214ef01_story.html?utm_term=.767be89447a1 (last accessed: 24.11.2020).

Урешті-решт Трамп підтвердив відданість США зобов'язанню передбаченому п'ятою статтею під час виступу у Варшаві: «Тим, хто критикує нашу жорстку позицію, я хотів би зазначити, що Сполучені Штати продемонстрували (не лише словами, але й своїми діями), що ми непорушно відстоюємо Статтю 5, зобов'язання взаємної оборони... На словах все просто, але дії є важливими. І для власного захисту Європа — і ви знаєте це, всі це знають, всі повинні це знати — Європа має робити більше»⁸⁵.

Міністерство оборони США на чолі з Джеймсом Меттісом наполегливо працює над поліпшенням можливостей НАТО стримувати потенційного супротивника. Під час минулорічної зустрічі міністрів оборони країн НАТО було прийнято «Ініціативу готовності НАТО», який отримав назву «Чотири тридцять»⁸⁶. За стандартами НАТО план дуже амбітний. 2020-2021 року НАТО повинно мати наготові 30 механізованих батальйонів, 30 повітряних ескадр та 30 бойових суден. І всі вони повинні бути готові діяти разом протягом 30 днів або менше. Це серйозна військова потуга, яка відкриває потужні оборонні можливості.

НАТО робить все це, тому що її лідери визнають, що вони повинні посилити свою оборону проти Росії, проти гібридної війни та величезної нестабільності на південному фланзі Альянсу. Крім того країни-члени НАТО будуть діяти спільно, адже на найближчій і середньостроковій перспективі альтернативного європейського аналога очікувати не варто. Сполучені Штати були і є гарантом безпеки європейських держав⁸⁷.

Поворот Трампа від критики НАТО до підтримки Альянсу – чи не найкардинальніший в його політиці в цілому, та точно найрізкіший щодо європейського вектору безпекової політики США. Саме цей поворот приводять

⁸⁵ Trump, showered in Polish praise, backs NATO's Article 5. *CNN*. 2017. URL: <https://edition.cnn.com/2017/07/06/politics/trump-speech-poland/index.html>. (last accessed: 25.11.2020).

⁸⁶ NATO Readiness Initiative. *NATO Public Diplomacy Division (PDD) – Press & Media Section*. 2017. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_06/20180608_1806-NATO-Readiness-Initiative_en.pdf. (last accessed: 26.11.2020).

⁸⁷ Dempsey, J. Trump may be doing the European Union and NATO a big favor. *Washington Post*. 2017. URL: https://www.washingtonpost.com/news/global-opinions/wp/2018/07/06/trump-may-be-doing-the-european-union-and-nato-a-big-favor/?utm_term=.545b06b4f3c9. (last accessed: 26.11.2020).

в приклад підтвердження сценарію «Америка непередбачувана». Незважаючи на те, що Трамп змінив свою думку про те, що НАТО є «застарілою організацією», визнаючи важливість альянсу в боротьбі з тероризмом, він наполегливо і прямо говорив про те, що це провина союзників в тому, що вони не досягли 2-відсоткового порогу у своїх оборонних витратах. Більше того, під час виступу на саміті НАТО в Брюсселі в 2018 році він дійшов до того, що запропонував членам Альянсу збільшити свої військові витрати до 4 відсотків, що вдвічі перевищувало б попередні домовленості⁸⁸. Послу США в НАТО К. Хатчінсон взяла на себе обов'язок деталізувати американську позицію з цього питання, зазначила: по-перше, розмова про 4% ВВП «зовсім не є новою метою, яку ставить перед собою НАТО»; по-друге, цей показник говорить про те, що США «цінують безпеку понад усе, більше ніж економіку, торгівлю або чого-небудь ще»; по-третє, майбутні системи озброєнь, які США знадобляться в боротьбі з сильним противником, є надзвичайно складними і дорогими, особливо, коли мова йде про космос, «а США починають нову програму робіт в космосі в інтересах безпеки...», і Сполучені Штати «...лише хочуть, щоб союзники нарощували свої зусилля і працювали разом з ними на рівних засадах, щоб забезпечити захист, яка зробить Альянс сильнішим»⁸⁹.

І все ж найбільш приголомшливе з усіх суперечливих заяв президента Трампа щодо НАТО повідомляє The New York Times. За даними газети, протягом 2018 року Трамп всерйоз розглядав перспективу виходу США з НАТО. Ця ідея зустрілась з жорсткою критикою з боку команди президента з національної безпеки, включаючи тодішнього міністра оборони Джеймса Меттіса та колишнього радника з питань національної безпеки Джона Болтона. Вони обидва зазначали, що вихід Америки із 70-річного союзу різко зменшить американський вплив у Європі, що завдасть шкоди інтересам США та може підштовхнути до

⁸⁸ Jeremy Diamond, "Trump opens NATO summit with blistering criticism of Germany, labels allies 'delinquent'", *CNN*. 2018. (last accessed: 27.11.2020).

⁸⁹ Previewing the NATO 70th Anniversary Foreign Ministerial. Ambassador Kay Bailey Hutchison, United States Permanent Representative to the North Atlantic Treaty Organization. 2019. URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-public-diplomacy-and-public-affairs/bureau-of-global-public-affairs/foreign-press-centers/> (last accessed: 27.11.2020).

збільшення впливу Росії в колосальному масштабі⁹⁰. З міркувань унеможливлення такого кроку президентом Конгрес ухвалив безпрецедентним за своєю одностайністю серед обох партій рішенням Акт на підтримку НАТО, в якому передбачив, що США не можуть вийти з Альянсу без згоди Сенату⁹¹.

Нова Стратегія національної безпеки США, оприлюднена в лютому 2018 року, також наголосила на стратегічному значенні НАТО у протистоянні основним загрозам для США, а саме з боку Китаю та Росії. Там зазначено: «Союзи та партнерські стосунки мають вирішальне значення для нашої стратегії, забезпечуючи міцну, асиметричну стратегічну перевагу, з якою не може зрівнятися жоден конкурент чи супротивник [...]. Щодня наші союзники та партнери допомагають нам у захисті свободи, стримуванні війни та дотриманні правил, які підтримують вільний і відкритий міжнародний порядок»⁹². Ці стратегічні документи чітко підтверджують прихильність США до Європи, поряд із критичним значенням відновлення Росії як потенційної загрози⁹³.

Чи є абсолютно новим явище, яке можна на нинішньому етапі як «трампізм», тобто схильність до популістичних гасл та стриманіших дій ніж слів, разом з ізоляціонізмом як наріжним каменем відносин, в тому числі і з ЄС. Проте, чи є риторика Трампа в аспекті витрат на оборону цілковито новою для трансатлантичних відносин? Протягом довгого часу Вашингтону була вигідна ситуація, коли найбільші європейські держави виділяли порівняно мало коштів на оборонні потреби. Такий стан лише посилювало їх прив'язку до американських гарантіях безпеки і змушувало слідувати в руслі політики США, незважаючи на короткочасні колізії (наприклад, Суецький криза 1956 року, вихід

⁹⁰ Trump Discussed Pulling U.S. From NATO, Aides Say Amid New Concerns Over Russia. URL: <https://www.nytimes.com/2019/01/14/us/politics/nato-president-trump.html>. (last accessed: 28.11.2020).

⁹¹ Senate committee passes bipartisan bill to stop Trump withdrawing from NATO. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/dec/11/senate-committee-passes-bipartisan-bill-stop-trump-withdrawing-nato>. (last accessed: 29.11.2020).

⁹² Summary of the National Defense Strategy of the United States of America: Sharpening the American Military's Competitive Edge. Department of Defense. 2018. URL: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> (last accessed: 29.11.2020).

⁹³ Joyce P. Kaufman, The US perspective on NATO under Trump: lessons of the past and prospects for the future. *International Affairs*. Vol. 93, No. 3, 2017, P. 251-266.

Франції з військової структури НАТО в 1966 р)⁹⁴. Однак з часом такий стан справ почав обтяжувати США, коли тягар підтримки трансатлантичної безпеки відчутно зросла для Вашингтона в зв'язку з істотним збільшенням витрат на все більш дорогі види озброєнь і військової техніки, а також внаслідок диверсифікації загроз і появи нових викликів⁹⁵. Тим не менше, більшість американських політиків і експертів продовжують вважати, що, незважаючи на зміну умов, переваги від союзницьких відносин з Європою переважають для США витрати, пов'язані із зобов'язаннями країни в НАТО. До цих переваг вони відносять:

- прив'язку до США за допомогою американських гарантій безпеки найбільш розвинених в промисловому і військовому відношенні країн світу, що сприяє їх залученню до стратегію стримування супротивників Сполучених Штатів і підтримці вигідного геостратегічного статус-кво;
- інституційно розгалужені механізми співпраці і взаємодії з європейськими союзниками, що забезпечують Вашингтону передбачуваність і керованість трансатлантичних відносин, дозволяючи лікувати виникають тертя і протиріччя;
- внесок союзників, який допомагає Заходу підтримувати впевнене перевагу в загальному балансі сил над геополітичними противниками в Євразії⁶ і розширює діапазон американських дій в реагуванні на ті чи інші ситуації, в тому числі в кризові періоди;
- додаткові геостратегічні, політико-дипломатичні та економічні переваги, які посилюють американський вплив і сприяють досягненню найважливіших національних цілей США;
- географічну близькість союзників до зон ключових інтересів США і використання їх території американськими збройними силами,

⁹⁴ NATO, the EU, and the Curse of Suez. URL: <https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/64859>. (last accessed: 26.11.2020).

⁹⁵ The Defence Industry in the 21st Century. URL: https://www.pwc.pl/en/publikacje/defence_industry_ads.pdf. (last accessed: 26.11.2020).

включаючи розгортання там ударних і розвідувальних систем; отримання цінної розвідувальної інформації від союзників, що володіють унікальними джерелами її отримання (по Африці і Близькому Сходу - це Великобританія та Франція);

- стримування ядерного розповсюдження: союзники, які користуються американськими гарантіями безпеки, не можуть претендувати на володіння власною ядерною зброєю, тоді як розповзання ядерної зброї розмивало б вплив США;
- доступ до військових технологій союзників, що досягли видатних результатів в тих чи інших розробках;
- союзницьку солідарність, яка є важливим ресурсом легітимізації дій США, коли Вашингтон не може заручитися підтримкою своїх кроків в РБ ООН, особливо коли мова заходить про збройну інтервенцію і застосування військової сили⁹⁶.

За оцінкою ряду американських аналітиків, участь у військових союзах дозволяє США здійснювати проектування сили з меншими витратами і приносить непрямі, але досить відчутні додаткові економічні дивіденди. Експерти з корпорації РЕНД (Rand Corporation) Д. Егелем і Х. Шац виявили певну взаємозалежність між декількома важливими економічними показниками США і американською військовою присутністю в тій чи іншій країні. Згідно з їхніми дослідженнями, існує пряма кореляція між обсягом двосторонньої торгівлі з союзником і чисельністю розгорнутих на його території американських військ, і якщо порівняти економічні дивіденди і витрати, пов'язані з союзницькими зобов'язаннями, то, за їхніми розрахунками, виходить, що вигоди в три рази перевищують витрати⁹⁷.

Прихильники тісних союзницьких відносин США і Європи висувають аргументи на спростування критики Трампом союзників за їх недостатній внесок

⁹⁶ Hals Brands, Peter D. Feaver. What Are America's Alliances Good For? *Parameters*. 2017. Vol. 47. No.2. P. 25.

⁹⁷ D. Egel, H. Shatz. Economic Benefits of U.S. Overseas Security Commitments Appear to Outweigh Costs. *The Rand Blog*. 2016. P. 6

в оборонну сферу. Вони стверджують, що угоди з союзниками про розміщення американських військ в цих країнах в частині фінансових умов такі, що їх розгортання там обходиться для США не дорожче, а нерідко і дешевше, ніж витрати на їх базування на американській території. На думку колишнього посла США в НАТО І. Даалдера і політолога Дж. Ліндсея, союзники несуть чималий тягар підтримки американського потенціалу передового базування: «незважаючи на нарікання Трампа, що союзники не платять справедливую частку загальних витрат, на ділі вони покривають значну частку витрат на військову присутність США в своїх країнах: внесок Німеччини становить 20% витрат; Південної Кореї – 40%, а Японія оплачує половину витрат. Більш того, об'єднані командні структури американських і натовських військ є мультиплікатором сили, дозволяючи досягти значно більшої ударної потужності, ніж це було б під силу США, дій вони поодиноці»⁹⁸.

На користь прихильності участі Штатів в альянсах варто зазначити, що союзницькі зобов'язання накладають обмеження на свободу дій США. Однак, варто співвідносити ці незручності з безліччю варіантів, коли ці структури сприяли посиленню американського впливу і розширювали діапазон заходів реагування в кризових ситуаціях. Таким чином, наявність союзників дозволяє США значно збільшити свої військово-силові можливості в зоні конфлікту. Однак для американських військових експертів тут не все так однозначно. Військово-технічне відставання союзників від США досить відчутно, щоб можна було говорити про суттєву надбавку до бойовими можливостями американських збройних сил⁹⁹. Досвід військових конфліктів XXI століття за участю НАТО свідчить про порівняно обмеженому внесок союзників в спільні операції високої інтенсивності. Цей контраст стає більш очевидним, якщо брати в розрахунок не кількісні показники залучених сил, а результативність бойових дій. Миротворчі місії оцінюються за іншими критеріями, де військово-технічний рівень не грає

⁹⁸ Ivo H. Daalder and James M. Lindsay. America's Allies Must Step Up as America Steps Down. *Foreign Affairs*. 2018. Vol. 97. № 6. P. 78.

⁹⁹ Overseas Basing of U.S. Military Forces An Assessment of Relative Costs and Strategic Benefits. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR200/RR201/RAND_RR201.sum.pdf. (last accessed: 26.11.2020).

такої великої ролі. Правда, допомога союзників позначається більш відчутно, коли США залучені одночасно в кілька військових конфліктів, як це було у випадку з Афганістаном та Іраком з 2003 року¹⁰⁰.

Прихильники збереження американської участі у військових союзах як обґрунтування своєї позиції висувають тезу про те, що для США постійні оборонні альянси більш вигідні, ніж тимчасово створювані коаліції або ситуативні партнерства, так як інституціолізований характер цих структур полегшує процес узгодження дій між союзниками, мобілізацію їх коштів і сил для дій в ситуації кризи або конфлікту. Координація і логістика здійснюються з меншими витратами, оперативна сумісність досягається за рахунок дотримання загальних стандартів і досвіду участі в спільних навчаннях. Однак практика показує, що ці переваги можуть проявитися далеко не у всіх випадках і багато що тут залежить від конкретної ситуації¹⁰¹. Історичний досвід свідчить, що консенсус з питання використання військової сили не завжди легше досягається в рамках союзницьких інститутів, ніж з тимчасово створюваними коаліціями, особливо, коли ті формуються за рахунок партнерів, які за характером своєї взаємодії з американською стороною принципово не відрізняються від союзників США. Досить нагадати, що, не зустрівши підтримки з боку ряду провідних європейських держав при ухваленні рішення про вторгнення в Ірак у 2003 р, адміністрація Дж. Буша-молодшого зробила ставку не на НАТО, а на створення гнучкої «коаліції бажаючих» в обхід союзників, які встали в опозицію до неї. І в наступні роки свого правління вона дотримувалася подібного підходу, а це призводило до девальвації атлантичного альянсу і статусу союзників¹⁰². Доктринальні установки нинішньої адміністрації з її базовим постулатом «Америка насамперед» і транзакційним підходом 45-го президента у відносинах з ЄС містять передумови до розмивання трансатлантичної солідарності, яку американська політична еліта вважала необхідною культивувати протягом 70

¹⁰⁰ America's Failed Strategy in the Middle East: Losing Iraq and the Gulf. URL: <https://www.csis.org/analysis/americas-failed-strategy-middle-east-losing-iraq-and-gulf>. (last accessed: 27.11.2020).

¹⁰¹ Hals Brands, Peter D. Feaver. What Are America's Alliances Good For? *Parameters*. 2017. Vol. 47. No. 2. P. 23.

¹⁰² Iraq War. URL: <https://www.britannica.com/event/Iraq-War>. (last accessed: 27.11.2020).

років (окремими винятками були порівняно короточасні епізоди, як Суецька криза 1956 року і військове вторгнення США в Ірак у 2003 р). Дональд Трамп намагається перебудувати відносини з Європою, поставивши на чільне місце принцип пропорційності вкладу членів атлантичного альянсу їх зобов'язаннями і проявляючи щодо деяких європейських країн жорсткість, невластиву для відносин між союзниками.

2.2 Альтернативні шляхи захисту безпеки для країн ЄС

Існують й інші шляхи, якими ЄС сприяє трансатлантичній безпеці і, які США варто визнавати й заохочувати. Один з таких способів полягає в участі Європейського Союзу в боротьбі проти тероризму та нестабільності. Місії ЄС у Малі, Сахелі, Центральній-Африканській Республіці, Сомалійському півострові й Середземномор'ї докладають значних зусиль, спрямованих на запобігання поширення екстремізму та тероризму в регіонах, що мають вирішальне значення для безпеки Європи та Сполучених Штатів¹⁰³. Простіше кажучи, якщо б ЄС не займався цими регіонами, США, ймовірно, довелося б відправити власні військові сили для захисту своїх інтересів. Нестабільна безпекова ситуація на Західних Балканах – ще один приклад, де американські та європейські інтереси взаємодоповнюються. Це підкреслює важливість значення, яке мають місії ЄС в Боснії і Герцеговині та Косово.

Ще один внесок ЄС у трансатлантичну безпеку полягає у створенні європейського оборонного плану та постійної структурної співпраці з питань безпеки та оборони (PESCO), які покликані зміцнити оборонну здатність, і які Сполученим Штатам варто вітати та заохочувати. Це може бути сигналом готовності переважної більшості країн-членів ЄС збільшувати зусилля в сфері оборони в політичному, економічному, технічному та фінансовому вимірі,

¹⁰³ How the European Union is making major strides fighting terrorism. The Conversation. 2017. URL: <http://theconversation.com/how-the-european-union-is-making-major-strides-fighting-terrorism-82866>. (last accessed: 27.11.2020).

причому робити це всередині самого ЄС й без постійного нагадування з боку заокеанського партнера¹⁰⁴.

Вихід США в травні 2018 р з угоди щодо обмеження іранської ядерної програми і загроза американських санкцій щодо європейських компаній переповнили чашу терпіння лідерів Європи, які стали сприймати унілатералізм і егоцентризм політики Д. Трампа як імпульс, якому потрібно знайти співрозмірну відповідь. Адміністрація США наполегливо закликає союзників приєднатися до її політиці фінансово-економічного удушення Ірану. Американський тиск по «іранського питання» викликало негативну реакцію провідних європейських держав, де політичні лідери прямо поставили питання про те, що ЄС не повинен дозволити США стати «світовим економічним поліцейським», і що необхідно захищати суверенітет і інтереси Європи. ЄС турбує конфронтаційний курс США щодо Ірану, так як він здатний спровокувати в регіоні Перської затоки конфлікт, який вдарить по європейським інтересам. Іранський сюжет став лише каталізатором безпекових трансатлантичних суперечностей¹⁰⁵. Однак захистом економічних інтересів Європи лідери провідних держав ЄС не обмежуються. У відповідь на загрозу американських санкцій А. Меркель заявила про те, що Європа більше не може покладатися на США і повинна сама дбати про свою безпеку¹⁰⁶. До цієї ідеї канцлер Німеччини поверталася неодноразово і в подальшому. В кінці серпня 2018 року президент Франції Е. Макрон заявив, що ЄС повинен зменшити свою залежність від США і створити свою власну систему колективної оборони. Він повернувся до цієї теми 5 листопада в інтерв'ю радіостанції «Європа 1», торкнувшись проблему європейської оборонної інтеграції. Е. Макрон підкреслив: «Ми не захистимо європейців, якщо не вирішимо мати дійсно європейську армію. Необхідно, щоб Європа була здатна

¹⁰⁴ Permanent Structured Cooperation (PESCO) - Factsheet. An official website of the European Union. 2018. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-Homepage/34226/permanent-structured-cooperation-pesco-factsheet_en. (last accessed: 28.11.2020).

¹⁰⁵ U.S. Allies Reject Trump Administration Bid to Reinstate Iran Sanctions, Opening Diplomatic Rift. URL: <https://www.wsj.com/articles/u-s-asks-u-n-security-council-to-restore-sanctions-on-iran-11597949731>. (last accessed: 28.11.2020).

¹⁰⁶ Merkel: Europe can no longer rely on US protection. URL: <https://thehill.com/homenews/administration/387067-merkel-europe-cant-count-on-us-to-protect-us-anymore>. (last accessed: 28.11.2020).

краще захищати себе власними силами, не покладаючись тільки на США і діючи більш самостійно»¹⁰⁷. Однак обидва лідер підкреслюють, що європейська армія повинна створюватися на додаток до НАТО, а не як альтернатива. Німецький лідер запропонувала створити Європейську раду безпеки, щоб прискорити прийняття зовнішньополітичних рішень, з огляду на можливість ситуацій, коли цей час не залишатиме часу для тривалих дискусій в процесі вироблення консенсусу. На думку Берліна, проект створення європейської армії міг би бути реалізований до 2030 року¹⁰⁸.

Це не лише добра новина для Євросоюзу як інтеграційного проекту, що засвідчує появу глибшої співпраці, а й явний крок вперед на шляху до посилення трансатлантичної безпеки. Надія на це підсилюється фактом того, що держави Європи, які мають різні підходи до оборони (не всі учасники PESCO є також членами НАТО), об'єднуються навколо однієї ідеї, що може сприяти ліпшій координації сил країн Європи. Це призведе до поліпшення фінансового аспекту, підвищення фінансової ефективності, що життєво важливо для менших держав-членів з невеликими оборонними бюджетами, навіть при досяганні відмітки у 2 відсотки від ВВП¹⁰⁹. Дуже важливим аспектом є те, що ця ініціатива не презентується як заміна і не є альтернативою НАТО, а покликати доповнити і покращити діяльність Альянсу в Європі.

Президент Д. Трамп піддав критиці ідею створення європейської армії. Вашингтон перейшов до більш активних дій, коли побачив, що союзники починають робити практичні кроки по реалізації своїх задумів. У травні 2019 року заступник в.о. міністра оборони США Е. Лорд і заступник глави Держдепартаменту А. Томпсон направили послання главі зовнішньополітичної служби ЄС Ф. Федеріка Могеріні. У ньому вони закликали ЄС відмовитися від загальноєвропейських програм створення озброєнь, які не передбачають

¹⁰⁷ Montée des nationalismes, Front national, flambée des prix de l'essence: ce qu'a dit Emmanuel Macron sur Europe 1. URL: <https://www.europe1.fr/politique/montee-des-nationalismes-flambée-des-prix-de-lessence-affaire-benalla-retrouvez-les-temps-forts-de-linterview-demmanuel-macron-3794486>. (last accessed: 28.11.2020).

¹⁰⁸ A European Security Council. URL: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2019C02/>. (last accessed: 29.11.2020).

¹⁰⁹ Оборонний союз ЄС: що зміниться в системі безпеки Європи. Європейська правда. 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2017/11/22/7073944/>. (last accessed: 29.11.2020).

американського участі, так як подібні проекти, на думку США, підривали б трансатлантичну оборонну інтеграцію¹¹⁰. Історично США завжди негативно реагували на ініціативи союзників по формуванню більш автономної європейської оборонної структури, хоча ці пропозиції носили обмежений характер і не суперечили вимогам атлантичної солідарності. Створення «європейської оборони» мислилося її прихильниками як доповнення до НАТО, проте, Вашингтон бачив в цих спробах не тільки загрозу розпорошення оборонних ресурсів. За Трампа теж Штати сприймають саму ідею самостійної політики ЄС в сфері безпеки і плани по формуванню «європейської оборонної ідентичності» як джерело потенційних ризиків для американських інтересів в Європі, в тому числі в контексті боротьби за пріоритети в розподілі військового потенціалу Європи між НАТО і європейськими структурами. В протидію небажаним проектам США можуть використовувати такий важливий ресурс, як лояльність Вашингтону європейських країн, у яких склалися напружені відносини з владою ЄС. Частіше за інших в зв'язку з цим називаються Польща, Угорщина і Румунія. Згадані країни прагнуть заручитися підтримкою американського союзника, розглядаючи зміцнення зав'язків з ним як противагу тиску, який чинять на них Брюссель і сильніші європейські партнери. Американська дипломатія використовує цей канал для протидії зусиллям Євросоюзу, які йдуть врозріз з інтересами Сполучених Штатів¹¹¹.

План дій представив нову ініціативу Європейської комісії створити Європейський оборонний фонд і сприяти розвитку технологій та збільшенню можливостей. 18 квітня 2019 р Європарламент проголосував за створення Європейського фонду оборони (ЄФТ), ідея якого обговорювалася протягом останніх кількох років. Кошти, які будуть доступні протягом поточної багаторічної фінансової структури (що триватиме до 2020 року), є досить

¹¹⁰ Simon Osborne. EU facing Washington FURY: Fresh attack on Brussels defence plans. URL: <https://www.express.co.uk/news/world/1127049/european-union-defence-proposal-eu-army-us-pentagon-security-cooperation> (last accessed: 29.11.2020).

¹¹¹ Hungary and Poland must back down in EU budget fight, says Romania's PM. URL: <https://www.politico.eu/article/eu-should-hold-firm-against-hungary-poland-in-budget-fight-romanian-pm/>. (last accessed: 30.11.2020).

скромними. Лише 90 мільйонів євро буде доступно 2017 року для дослідження, але суми можуть зрости до 500 мільйонів євро на рік у фінансовій структурі після 2020 року. Відповідно до цього рішення в бюджеті ЄС планується виділити 13 млрд євро для фінансування європейських оборонних програм в 2021-2027 роках. Незважаючи на те, що це мізерні цифри в порівнянні з витратами США, це становитиме одну чверть поточних витрат на оборонну науку членів ЄС. Фінансування розвитку можливостей після 2020 року пропонується в розмірі 1 мільярд євро на рік, що буде доповнено до 4 мільярдів доларів на рік в рамках національного співфінансування, що збільшить приблизно до 200 мільярдів євро як витрати на оборону країн-членів Євросоюзу. Кінцевий успіх Європейського фонду оборони буде залежати від готовності держав-членів брати участь у багатонаціональних проектах в вигляді фінансування. Якщо це буде успішним, Європейський фонд оборони сприятиме створенню можливостей, які слугуватимуть національній безпеці учасників, безпеці країн ЄС та усіх членів НАТО¹¹².

Коли спільна безпекова та оборонна політика Євросоюзу підкріплена глобальною стратегією, можна виокремити три основні пріоритети діяльності в цій сфері: реагування на зовнішні конфлікти та кризи; нарощування можливостей партнерів; і захист ЄС та його громадян. Проект покращують з метою підвищення швидкості та ефективності реакції, а цивільно-військову синергію посилюють як частина інтегрованого підходу. Ці заходи містять військову спроможність планування та поведінки, яка тепер працює з цивільним аналогом і їхня робота координується¹¹³.

Європейська безпека випробовується великою кількістю конфліктів і криз, включаючи тероризм у великих європейських містах, міграційні потоки, триваючу анексію Криму та вторгнення в Україну, війну в Сирії, ядерну загрозу з боку Північної Кореї та голод у розірваних війною африканських країнах,

¹¹² The European Defence Fund. An official website of the European Union. 2017. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/defence_fund_factsheet_0_0.pdf. (last accessed: 30.11.2020).

¹¹³ Security and defence: Council reviews progress and agrees to improve support for military missions. European Council. 2017. URL: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/06/defence-security/>. (last accessed: 30.11.2020).

наприклад, Сомалі та Південний Судан. Переговори про Brexit проходять під час сум'яття та змін у Європі та США. Оскільки Британія готується вийти з ЄС, співпраця між ЄС та НАТО має зрости в значній мірі, а необхідність тристороннього політичного та військового співробітництва між Францією, Німеччиною та Великою Британією стає надзвичайно важливою¹¹⁴.

Наприклад, морські операції ЄС поблизу Сомалі та в Середземному морі базуються з Нортвуду у Великобританії¹¹⁵. Замість того, щоб створювати цілу нову командну структуру для цих місій, краще було б створити механізм, який дозволить залишати ці структури такими, які вони є наразі. Є способи зробити це, які до того ж допоможуть підтримувати відносини між ЄС та США на тому ж рівні. Відносини Сполученого Королівства та Франції у сфері безпеки та оборони діють не лише через призму НАТО, але і через Ланкастерську угоду, яку було підписано 2010 року¹¹⁶. Великобританія та Німеччина ведуть переговори щодо нової угоди про оборонне співробітництво, яка включає роботу з кібербезпеки, навчання та морських патрулів¹¹⁷.

Хоча ситуація далека від ідеалу для ЄС, безпека та оборона Європи на хвилі Brexit вимагатимуть творчої думки та дій. Сильні відносини в галузі безпеки та оборони між Сполученими Штатами, Великою Британією та іншими країнами Європи можуть сприяти покращенню ситуації, це завдасть значного сприяння європейській безпеці на користь обом країнам і ЄС в цілому. Повертаючись до теми PESCO та європейського оборонного потенціалу, варто

¹¹⁴ Keohane D. Three's company? France, Germany, the UK and European defence post-Brexit. *Elcano Royal Institute*. 2017. URL: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari1-2017-keohane-threes-company-france-germany-uk-european-defence-post-brexit. (last accessed: 30.11.2020).

¹¹⁵ Ghez J. Defence and security after Brexit A snapshot of international perspectives on the implications of the UK's decision to leave the EU / J. Ghez, M. Kirchner. *RAND Corporation*. 2017. URL: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE225.html>. (last accessed: 30.11.2020).

¹¹⁶ Treaty between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the French Republic for Defence and Security Co-Operation. UK Government. 2010. URL: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/238153/8174.pdf. (last accessed: 30.10.2020).

¹¹⁷ Britain and Germany to sign new defence pact after Theresa May triggers Brexit. *The Telegraph*. 2017. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/03/20/britain-germany-set-sign-new-defence-co-operation-pact/>. (last accessed: 30.11.2020).

згадати Лісабонською угодою передбачені можливості для країн-членів ЄС зміцнити свою співпрацю у військових питаннях, PESCO відкрите для всіх держав-членів і є шляхом до інтеграції в сфері оборони. Розвиток цієї концепції відбувається швидше, ніж можна було б спрогнозувати ще декілька років тому, що обумовлено все більш тривожною ситуацією на міжнародній арені та розумінням європейців необхідності спільного фронту в галузі безпеки та оборони.

Одним із напрямків співпраці у сфері безпеки та оборони ЄС-США було б бути здійснення спільних навчань з реагування на потенційні загрози, використовуючи симуляції сценаріїв для планування майбутніх спільних підходів. Сценарії можуть містити такі ситуації, як втручання у вибори іноземними державами, терористичні інциденти, або кібератаки на критично-важливі об'єкти інфраструктури. Підхід президента Д. Трампа в міжнародних справах, особливо коли він негативно відбивається на інтересах Європи, провокує франко-німецьке ядро ЄС до переосмислення взаємовідносин з американським союзником. Берлін і Париж намагаються вибудовувати довгострокову стратегію формування самостійної європейської військово-силового потенціалу, без якого концепція «стратегічної самостійності» Європи втрачає свій сенс. Однак багато обставин змушують засумніватися в тому, що цей тренд придбає стійкий і необоротний характер.

Виходячи з вищезазначеного аналізу, можна зробити висновок, що Європі варто терміново зменшити свою залежність в безпековому факторі від США шляхом посилення власних оборонних можливостей. Водночас об'єктивно Штатам вигідно підтримувати оборонні та безпекові ініціативи ЄС, якщо вони не йдуть в розріз з НАТО. Це може призвести до розвитку та зростання взаємовигідного потенціалу, що було б вигідно для обох сторін, особливо з огляду на те, що після Brexit 80% забезпечення оборонних витрат НАТО

надходитимуть від союзників, що не входять до ЄС, а військовий потенціал європейських країн НАТО значно зменшиться¹¹⁸.

За допомогою SWOT-аналізу спробуємо систематизувати плюси й мінуси руху до самостійності європейської оборони:

Сильні сторони:

- успіхи в сфері безпекової політики піднімуть авторитет ЄС, зменшать кількість аргументів євроскептиків;
- покращення ефективності оборонних структур ЄС дозволить досягти кращого рівня безпеки навіть без збільшення витрат на оборону;
- сильніша власна оборона дасть змогу ефективніше протистояти гібридним загрозам, запобігати терактам на території країн ЄС власними силами.

Слабкі сторони:

- покладання на 5 Статтю договору НАТО дозволяє економити оборонний бюджет, направляючи зекономлені кошти на інші галузі витрат, наприклад на розвиток економіки Союзу і на добробут громадян;
- збільшення власної самостійності за не правильним планом може призвести до ослаблення потуг НАТО;
- Ослабленість НАТО може стати сигналом для КНР та Російської Федерації для нарощення власних позицій в регіоні безпосередньо Європейського Союзу, а також сусідніх до нього держав.

Можливості:

- сильніша безпекова позиція дасть змогу Брюсселем менше залежати від того, хто буде очільником Білого дому;
- маючи сильніший фундамент у військово-стратегічному сенсі Європейський Союз зможе вільніше вести економічні переговори з Китаєм, Росією, менше озираючись на Вашингтон;
- певні адміністрації США впливають на європейські країни, які в міру інтересів Штатів гальмують процес поглиблення європейської інтеграції.

¹¹⁸ Nicholas Burns and Douglas Lute, NATO at Seventy: An Alliance in Crisis. Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School. 2019. URL: <https://www.hks.harvard.edu/publications/nato-seventy-alliance-crisis>. (last accessed: 30.11.2020).

Загрози:

- зменшення залежності країн-членів Євросоюзу в безпековому аспекті при не правильному підході може загрожувати єдності західного світу;
- у разі радикального розвороту курсу Брюсселем в бік незалежності може виникнути конфлікт США-ЄС, що призведе до розпаду НАТО і Третьої світової.

Підсумовуючи аналіз з огляду на те, що PESCO та оборонний фонд створюються зовсім не на протигагу НАТО, а як доповнення, тому переваги руху до більшої самостійності і розвитку спільної безпекової політики ЄС перевищують потенційні недоліки.

Яскравим проявом виклику світовій безпеці в цілому, та трансатлантичній безпеці зокрема безпеці стала пандемія COVID-19. В світлі нової трансатлантичної тріщини, коронавірусна криза створила нові виклики для оборонних амбіцій ЄС. Небезпека полягає в тому, що COVID-19 вплине на розвиток оборонної політики ЄС, шкодячи довгостроковому потенціалу європейського оборонного співробітництва. Використовуючи метод екстраполяції, проведемо паралель фінансового впливу кризи 2008 року та економічних наслідків пандемії. Оскільки європейські держави переживають масштабний економічний спад, оборонні витрати будуть зазнавати тиску. Для порівняння, у роки після фінансової кризи 2008 року європейські видатки на оборону загалом скоротились приблизно на 11 відсотків¹¹⁹. Скорочення оборонних бюджетів подібного масштабу зараз матиме довготривалий вплив на обороноздатність Європи та обмежить можливості інвестування державами в оборонні інструменти ЄС, а також їх сподівання наблизитись до витрат на оборону на рівні 2 відсотків ВВП. Безпекове середовище Європи значно диверсифікувалось з 2008 року, і європейські лідери мусять реагувати на більшому спектрі загроз, які оточують ЄС сьогодні. Але певний рівень скорочення витрат на оборону здається неминучим.

¹¹⁹ DETERRENCE AND DEFENSE IN TIMES OF COVID-19. URL: <https://dgap.org/en/research/publications/deterrence-and-defense-times-covid-19>. (last accessed: 30.11.2020).

Другою перешкодою для посилення оборони ЄС є європейська єдність та політична воля. Оборона політика ЄС має сенс як проект лише в тому випадку, якщо європейські країни вірять, що будуть підтримувати одна одну під час кризи. Як і в багатьох ключових питаннях, що стоять перед блоком, єдність та солідарність є важливими питаннями. Держави-члени Європейського Союзу все ще намагаються подолати політичні та стратегічні перешкоди, щоб спільно інвестувати в необхідні їм інструменти та можливості та застосовувати їх у спільних операціях. Політична воля має вирішальне значення, якщо ЄС коли-небудь стане ефективною основою європейської безпеки, поряд з НАТО. Від того, на скільки Брюссель ефективно допомагатиме боротись з пандемією, це може додатково вплинути на загальну згуртованість, що може стати сильним поштовхом в спільній безпековій політиці.

У той же час геополітичні, економічні та безпекові аргументи щодо просування оборонної політики ЄС ніколи не були більш вагомими. Оскільки трансатлантичні відносини перебувають у напруженому стані, а Європа ризикує опинитися в конкурентній боротьбі між США та Китаєм, переваги більш злагодженого, ефективного та незалежного ЄС очевидні. США за адміністрації Трампа сильно програли в боротьбі з пандемією як вдома, так і в допомозі європейським союзникам. Вихід Штатів з ВООЗ, неспроможності надати необхідне устаткування Італії в найбільш кризовий час створили сильний імідж напруженості по трансатлантичній лінії. Крім того, оскільки всі держави стикаються з серйозною економічною рецесією, держави-члени Європейського Союзу мають ще більше виграти, об'єднавши та розподіливши свої обмежені військові ресурси та використовуючи економію масштабу. Спільний лист міністрів оборони Німеччини, Франції, Італії та Іспанії до партнерів з ЄС можна розцінювати як ще один імпульс на зустріч розвитку спільної безпекової політики Європейського Союзу, до якого спіткала пандемія¹²⁰. Ще більш яскравим прикладом стало оприлюднення спільного франко-німецького бачення

¹²⁰ Enhancing solidarity and resilience of the EU and the EU Member States. URL: <https://www.edrmagazine.eu/wp-content/uploads/2020/05/F-G-I-E-Defence-Ministries.pdf>. (last accessed: 30.11.2020).

плану дій по зміцненню обороноздатності Союзу, в якому зазначено, що ЄС має брати більшу відповідальність за свою безпеку, не окремо від НАТО, проте доповнюючи Альянс в вимірі координації, й тих сферах, де державам-членам ефективніше співпрацювати саме в середині ЄС, а не під керівництвом Штатів¹²¹.

Чи варто Європейському Союзу брати до уваги, що «трампізм», як певний аналог «Трансатлантичної тріщини» за Джорджа Буша-молодшого може цілковито відійти до того стану відносин, які були до приходу в Білий дім Дональда Трампа. Більшість експертів зазначають, що американські платники податків дійшли до того, що Америка не повинна бути світовим жандармом. Тому хоч і президенство Джо Байдена може привнести більший рівень взаємопорозуміння між лідерами країн ЄС та очільником Штатів, однак від риторики збільшення частки на оборонний бюджет європейцями Штати навряд відмовляться. Це означає, що Європа повинна нарощувати військові сили та наполегливо йти до ефективності власної безпекової політики. Адекватна відповідь президентству Байдена повинна була б зосередитися на ідеї європейського суверенітету. Америці потрібна Європа, яка здатна і бажає діяти самостійно, навіть якщо її інтереси іноді можуть суперечити інтересам Сполучених Штатів¹²².

¹²¹ Germany, France Push for Tighter EU Defense Amid U.S. Strain URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-06-15/germany-france-push-for-tighter-eu-defense-amid-u-s-tension>. (last accessed: 30.11.2020).

¹²² Judy Asks: Are Europe's Leaders Ready for a Biden Presidency? URL: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/83210>. (last accessed: 30.11.2020).

Висновки до розділу 2

Отже, на початку своєї президентської каденції Дональд Трамп виступив з критикою НАТО та її європейських країн-членів за недостатній внесок у спільну оборону. Завдяки активним діям та діалогу союзники змогли переконати американського лідера в тому, що вони рухаються в напрямку збільшення зусиль задля покращення трансатлантичної безпеки, після чого Трамп все ж віддав належне традиції і підтвердив готовність США діяти відповідно до п'ятої Статті Північноатлантичного договору. Таким кроком він зробив один з найрізкіших розворотів в своїй міжнародній політиці, підтвердивши сценарій «Америка непередбачувана», як кредо свого президентства.

Хоча трансатлантичні відносини перебувають в певному стані напруженості й риторика лідера Сполучених Штатів на це вказує, однак на документальному рівні в ЄС та США набагато більше спільних інтересів ніж розбіжностей. У світлі загрози тероризму, агресивної політики Росії та накопичення потуги Китаєм європейська безпека потребує активних дій та високого рівня співпраці Вашингтону та європейських столиць. Організація Північноатлантичного договору є основним гарантом оборонної здатності та безпеки Європи. НАТО встала на шлях модернізації, щоб відповідати новим загрозам в різних сферах та слідувати спільному для ЄС та США стратегічному баченню.

Євросоюз докладас зусиль для реалізації спільної безпекової та оборонної політики і найпрогресивнішими кроками наразі є створення PESCO та оборонного фонду. В світлі пандемії оборонний фонд зустрівся з потенційною кризою фінансування, проте вигоди від руху до самостійності переважають недоліки, що підтвердили «локомотиви інтеграції» Франція та Німеччина, і те ж продемонстровано у SWOT-аналізі. З огляду на процес виходу Великобританії з Європейського Союзу США варто сприяти розробці спільного з європейцями бачення щодо співпраці в галузі захисту, бо безпекові інтереси Сполученого Королівства й далі співпадають з інтересами ЄС та США.

Навіть в світлі нестандартних дій Трампа у трансатлантичних безпекових відносинах, Європа не створює альтернативних механізмів Альянсу, а лише доповнює їх, що сприятиме підсиленню європейської обороноздатності та збереженню трансатлантичної безпеки. Європейському Союзу варто мати на увазі, що хоча «трампізм», як певний аналог «Трансатлантичної тріщини», явище не постійне, проте, такий елемент як вимога збільшити оборонні видатки країн-членів НАТО залишиться на порядку денному і нової команди в Білому домі.

РОЗДІЛ 3 ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ВЗАЄМОДІЯ США ТА ЄС ЗА ПРЕЗИДЕНСТВА ДОНАЛЬДА ТРАМПА

3.1 Стан торгівельно-економічної взаємодії США та ЄС

Економічне співробітництво США та ЄС здійснюється на двох рівнях. На багатосторонньому: США і ЄС є членами міжнародних організацій (ООН) або режимів (СОТ, Велика Сімка). На двосторонньому рівні євроатлантичні партнери залучені в процедури дипломатичних переговорів, консультацій, вирішення конфліктних ситуацій, торгових розбіжностей, воєн і політичної координації дій. Як зазначає Ф. Кукеєва, «саме багатосторонні зв'язки більш врегульовані угодами і правилами, в порівнянні з двосторонніми. Це пояснюється відсутністю інституційної основи у двосторонньому співробітництві, обмеженому переговорами і торговими розбіжностями. Багатосторонні економічні відносини містять як процес (консультації, диспути, економічні саміти США та ЄС), так і інституційні структури. Багатостороння і двостороння економічна взаємозалежність є особливістю євроатлантичних відносин. Індикаторами комплексної взаємозалежності є: інтенсивні і збалансовані потоки торгівлі між США і ЄС, двосторонні інвестиції, багатосторонні правила ГАТТ/СОТ та ОЕСР, що є основою співпраці між США і ЄС»¹²³.

З часу входження в силу Лісабонського договору юридична, бюрократична сторони економічних відносин між США та ЄС набули тих загальних рис, що вони мають й досі¹²⁴. Європейський Союз набрав більшої політичної ваги та посилив економічний потенціал. За період роботи Барак Обама доклав зусиль, щоб залагодити «трансатлантичну тріщину» утворену під час президентства попереднього представника Республіканської партії в Білому Домі Джорджа Буша. Ще на початку першого терміну адміністрацією було сформульовано

¹²³ Раицкая Л.К. Внешнеэкономические связи ЕС и США в условиях углубления экономической интеграции. МГИ МО МИД России. 2002. С. 34.

¹²⁴ Treaty of Lisbon Amending the Treaty of European Union and the Treaty Establishing the European Community (2007/C 306/01). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT> (last accessed: 30.11.2020).

фундаментальну тезу – хто б не був в Білому Домі за керманіча – відносини США та ЄС мають глибоке коріння, довготривалу історію співпраці, та чималий перелік спільних інтересів, що унеможлиблює їх припинення, незалежно від політичної волі президентів¹²⁵. Більший акцент на відносини з Брюсселем був зроблений протягом другого терміну адміністрації Барака Обами. Хоч він й не виправдав повною мірою покладених на нього надмірних сподівань як на «месію» для Європи та світу, але два терміни перебування демократа призвели до того, що 45-тий президент отримав у спадок традиційно теплі економічні відносини між Старим Світом і Новим, із потенціалом на подальший розвиток та зростання.

Але Дональд Трамп ще в передвиборчій кампанії окреслив нове бачення зовнішньої торгівлі США, де основний акцент за його президентства робитиметься на інвестування в середині країни, розбудову внутрішньої інфраструктури¹²⁶. Його гасло «Америка насамперед» ставить під сумнів можливість поліпшення трансатлантичних відносин. Під час своєї інавгураційної промови Трамп зазначив: «Багато десятиліть ми надавали кошти іноземним підприємствам, а не американським. Ми давали субсидії іншим країнам, дозволивши піти на спад нашим військовим силам»¹²⁷. Така риторика дає справедливі підстави для занепокоєння, чи підтримуватиме США свої позиції світової інвестиційної потуги? Адже за статистикою США витрачає лише 1 відсоток від свого федерального бюджету на іноземні цілі, що є значною сумою, якщо враховувати, що в середньому він становить 4 трильйони доларів¹²⁸. Проте більшість пересічних американців вважають, що за кордон витрачається 25% бюджету, або навіть більше, тому такі слова в інавгураційній промові спрямовані на обігравання стереотипу, специфічного бачення, яке в самого

¹²⁵ Clinton calls for stimulus and regulatory framework. URL: <http://www.euronews.net/2009/04/01/clinton-calls-for-stimulus-and-regulatoryframework> (last accessed: 1.12.2020).

¹²⁶ Trump-O-Meter Tracking Trump's Campaign Promises. PolitiFact. 2018. URL: <http://www.politifact.com/truth-o-meter/promises/trumpometer/>. (last accessed: 1.12.2020).

¹²⁷ The Inaugural Address. White House. 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/the-inaugural-address/>. (last accessed: 1.12.2020).

¹²⁸ President Trump's Inaugural Address, Annotated. NPR. 2017. URL: <https://www.npr.org/2017/01/20/510629447/watch-live-president-trumps-inauguration-ceremony>. (last accessed: 1.12.2020).

Дональда Трампа, вочевидь, було сформовано задовго до президентських перегонів, та навіть самої активної політичної кар'єри. 1987 року Трамп витратив 100 000 доларів на оголошення опубліковане в «New York Times», «Washington Post» і «Boston Globe», у якому звернувся до громадян Америки з посланням, де звинувачував політиків США, що вони не турбуються про своїх громадян і не ставлять їхні цілі за пріоритетні: «Світ сміється над американськими політиками, оскільки ми захищаємо кораблі, якими ми не володіємо, несучи нафту, якої ми не потребуємо, призначену для союзників, які не допоможуть»¹²⁹. Висновком послання є така фраза: «То ж не дозволимо світу над нами сміятися».

На теренах Світового економічного форуму Трамп укотре підкреслив, що США стають сприятливим для інвестування, через реформу оподаткування, зокрема через ключове положення реформи — зниження податку на прибуток корпорацій з 35% до 20%, що дасть змогу іноземним інвесторам перспективу на значні прибутки від вкладеного в США капіталу. План Сенату щодо скорочення податків на 1,4 трлн дол. був ухвалений 2 грудня 2017. Такий перегляд наріжного каменю закладеного ще планом Маршалла, коли США інвестують у світ, тепер виглядає закликм йому інвестувати в США, за 2016 рік потік інвестицій із США до ЄС перевищував у своїх обсягах європейські інвестиції у США. Чи зміниться картина тепер, якщо зміни відбудуться, чи не похитне це підвалини політичного впливу Сполучених Штатів на своїх європейських партнерів.

У новому зовнішньому економічному курсі, що втілює адміністрація Трампа прослідковуються тенденції до протекціонізму, не дарма першим пунктом у «Порядку денному торговельної політики» є базування на політиці національної безпеки, а другим зміцнення американської економіки, про співпрацю йдеться лише п'ятим пунктом¹³⁰. Таке розміщення акцентів могло б бути приводом для занепокоєння.

¹²⁹ Ben-Meir I. That Time Trump Spent Nearly \$100,000 On An Ad Criticizing U.S. Foreign Policy. *BuzzFeedNews*. 2015. URL: https://www.buzzfeed.com/ilanbenmeir/that-time-trump-spent-nearly-100000-on-an-ad-criticizing-us?utm_term=.apEzLYWjO#.jxM5wBjMI. (last accessed: 1.12.2020).

¹³⁰ THE PRESIDENT'S TRADE POLICY AGENDA. URL: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/reports-and-publications/2018/2018-trade-policy-agenda-and-2017>. (last accessed: 1.12.2020).

Та в економічній співпраці красномовнішими за слова можуть бути цифри. Сполучені Штати та Європейський Союз мають найбільші та одні з найбільш інтеграційно-розвинених економічних взаємовідносин у світі. Трансатлантична економіка становила 46 відсотків світового валового внутрішнього продукту (ВВП) у 2015 році¹³¹. За час перебування Дональда Трампа при владі цей показник не зазнав жодних значних змін. Більшість іноземних інвестицій у США (58 відсотків) знаходяться в Європі, яка є найбільшим джерелом (69 відсотків) прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у Штати. Загалом картина інвестицій вражає своїми масштабами (Дод. 4). Також цікавою є динаміка розвитку торгівлі послугами товарами (Дод. 5) та товарами (Дод. 6). Загалом відносини між США та ЄС охоплюють понад 5 трильйонів доларів інвестицій. Щорічна торгівля товарами та послугами вартує понад 1 трильйон доларів¹³², що вдвічі перевищує американсько-китайську торгівлю¹³³. Така ситуація обумовлює сподівання на розуміння важливості цих відносин з боку 45-го американського президента.

Проте, деякі дії США можуть видатись протекціоністськими. У своєму бажанні підтримати внутрішнього виробника Трамп ініціював запровадження мита на імпорт сонячних панелей і пральних машин до США в січні 2018. Але справжнім приводом для бурі стало рішення президента США про введення мит на імпорт сталі та алюмінію у 25% і 10% відповідно¹³⁴. Такі дії не лише викликали контрзаходи й погіршення відносин, а й з певного погляду можуть у перспективі нашкодити, а не допомогти економіці США¹³⁵. Ціль, яку перед своєю командою ставив Дональд Трамп в економічному зростанні – досягти 4% відсотків приросту ВВП на рік, така амбіційна ідея була озвучена під час дебатів

¹³¹ GDP (current US\$) World Bank. World Bank national accounts data. 2018. URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2017&name_desc=false&start=2017&view=bar.

¹³² Hamilton D. S. *The Transatlantic Economy 2017*. Washington DC: American Chamber of Commerce to the European Union (AmCham EU) and Centre for Transatlantic Relations (CTR). 2017. P. 14.

¹³³ The People's Republic of China'. *Office of the United States Trade Representative*. URL: <https://ustr.gov/countries-regions/chinamongolia-taiwan/peoples-republic-china>. (last accessed: 1.12.2020).

¹³⁴ Katz S. If the U.S. Gets into a Trade War with the EU, It Will Lose an Ally in Pressuring China. *Harvard Business Review*. 2018. URL: <https://hbr.org/2018/07/if-the-u-s-gets-into-a-trade-war-with-the-eu-it-will-lose-an-ally-in-pressuring-china>. (last accessed: 1.12.2020).

¹³⁵ Trump's EU trade war costing manufacturers in US and eurozone. *The Guardian*. 2018. URL: <https://www.theguardian.com/business/2018/jul/02/eurozone-factory-output-tariff-manufacturing-eu-us-trade-war>. (last accessed: 1.12.2020).

у Лас-Вегасі¹³⁶. Щоб досягти таких показників, варто поліпшувати співпрацю, а не втягувати державу в торгові війни.

Не зважаючи на одіозну поведінку Трампа під час форуму G-7, президент все ж приєднався до спільного комюніке про тарифи та митні бар'єри¹³⁷ та не відмінив тарифів на експорт металів. Те, з чим зіткнулись економічні відносини ЄС та США можна чітко побачити в «Порядку денному торговельної політики 2019», в якій адміністрація Дональда Трампа подала своє бачення торговельних відносин в цілому, та з ЄС зокрема¹³⁸. По-перше, в документі команда Трампа описує глобальну торгову систему як «глибоко недосконалу», та таку, котра базується на «застарілих та незбалансованих торгових угодах», які послаблюють економіку США на світовій арені. Більш того міжнародне законодавство в сфері торгівлі, включно з правилами та процедурами СОТ, теж піддається критиці нинішньою адміністрацією Білого дому. По-друге, президент Трамп виступає за перегляд Штатами усіх торгових угод, використовуючи усі доступні інструменти, щоб не допустити конкурентних переваг інших країн, особливо Китаю внаслідок застосування несправедливої торговельної практики, яка може нашкодити інтересам американських робітників та бізнесу. У світлі зазначеного вище порядку денного торговельної політики стає зрозуміло, що президент Трамп сприймає торгівлю як гру з нульовою сумою, заснована скоріше на угодах «вигода-за-вигоду» ніж засновану на правилах багатосторонню систему торгівлі. Для нього дефіцит в колонці імпорт-експорт торгівлі з де-якими європейськими країнами є показником того, що вони грають не за правилами. За 2019 рік експорт товарів з США до Європейського Союзу зріс на 18,6 млрд. доларів і склав 337

¹³⁶ Donald Trump keeps moving the goal post for economic growth. Washington Post. 2016. URL: https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2016/12/29/donald-trump-keeps-moving-the-goal-post-for-economic-growth/?noredirect=on&utm_term=.86553c6bd6b5. (last accessed: 1.12.2020).

¹³⁷ Trump at G7: US president calls for end to tariffs and trade barriers. BBC News. 2018. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-44423072>. (last accessed: 1.12.2020).

¹³⁸ 2019 Trade Policy Agenda. URL: [https://ustr.gov/sites/default/files/2019 Trade Policy Agenda and 2018 Annual Report.pdf](https://ustr.gov/sites/default/files/2019%20Trade%20Policy%20Agenda%20and%202018%20Annual%20Report.pdf). (last accessed: 2.12.2020).

млрд. доларів, що продовжило щорічну динаміку зростання (Дод Е)¹³⁹. В цьому ж додатку відображено, що об'єм експорту послуг Штатами теж зріс.

Ситуація не набирає обертів, торговельно-економічна взаємодія не погіршується, це надто великий сегмент світового ринку, щоб зазнати значних негативних коливань раптово, проте й фундаментальних покращень у цьому напрямку не спостерігається.

Найбільш визначним покращенням можна вважати тарифну угоду, підписану між США та ЄС в 2020 році. Торговий представник США Роберт Лайтхайзер та уповноважений Європейського Союзу з питань торгівлі Філ Хоган оголосили про домовленість про пакет знижень тарифів, який збільшить доступ на ринки для сотень мільйонів доларів експорту США та ЄС. Ці зниження тарифів є першим зменшенням мита між США та ЄС за понад два десятиліття. Відповідно до угоди, ЄС скасує тарифи на імпорт американських живих та заморожених омарів. Експорт США цієї продукції до ЄС у 2017 р. становив понад 111 млн. Доларів. США знизять на 50% свої тарифні ставки на певну продукцію, що експортується ЄС, яка оцінюється в щорічний об'єм 160 мільйонів доларів США. До переліку входить кришталевий посуд, поверхневі препарати, порошки, запальнички¹⁴⁰.

Європа хоче перезавантажити торгові відносини з президентом США Джо Байденем. Відносини з наступною адміністрацією США стоять перед дилемою, чи буде оновлення. З одного боку, Брюссель прагне перегорнути сторінку чотирьох років трансатлантичної тарифної напруги з Дональдом Трампом, протекціонізмом та його стратегією «Америка насамперед». З іншого боку, однак, представники ЄС чітко усвідомлюють, що торгові відносини з США, ймовірно, залишатимуться напруженими щодо ряду тем, починаючи від оподаткування американських технічних гігантів і закінчуючи апетитом Європи до російського газу. Хоча Байден, безсумнівно, задасть інший тон, ніж Трамп,

¹³⁹ World Economic Outlook - International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WEO/2020/October/English/text.ashx>. (last accessed: 2.12.2020).

¹⁴⁰ Joint Statement of the United States and the European Union on a Tariff Agreement. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_1512. (last accessed: 2.12.2020).

Європейський Союз знає, що новий президент-демократ зовсім фанатичний послідовник фритредерства. Він пообіцяв активізувати виробництво в США і у своїй виборчій кампанії зробив акцент на гаслі «Купуйте американське». Однак зараз для американців з Брюсселем є більше спільного в торгівлі, ніж за Трампа. Як ЄС, так і Байден схильні використовувати торгову політику для боротьби зі зміною клімату, обумовлюючи нові торгові угоди кліматичними зобов'язаннями, та встановлюючи тарифи на імпорт речовин з високим вмістом вуглецю. Подібно до ЄС, демократи хочуть захистити вітчизняні галузі від конкуренції в країнах з менш жорсткими екологічними стандартами. Брюссель і Вашингтон також могли б спільно працювати над тим, щоб Пекін переглянув свою економічну практику, починаючи від доступу на ринок і до використання примусової праці. Під час кампанії команда Байдена прямо заявила, що хоче об'єднатись з ЄС для спільного подолання несправедливої торгової практики Китаю¹⁴¹.

3.2. Поглиблення співпраці в формі Трансатлантичної зони вільної торгівлі

Найглобальнішим проектом у сфері економіки, що поєднує США та ЄС могла б стати реалізація зони вільної торгівлі, яка б об'єднала потенціал економік країн заходу по обидва боки Атлантичного океану. Основні засади такого потенційно колосального співробітництва в трансатлантичному напрямі були закладені на Вашингтонському саміті США-ЄС 3-4 листопада 2009. Саме тут взяли початок переговори, щодо перспективи найбільш фундаментальної трансформації у відносинах¹⁴². Обговорювали ідею зони вільної торгівлі між Сполученими Штатами та Європейським Союзом.

Проте переговорний процес затягнувся. Європейська сторона змогла дійти згоди у власній позиції лише 2013 року, коли 14 червня Міністри торгівлі 27 країн ЄС на зустрічі в Люксембурзі досягли компромісу щодо змісту переговорів

¹⁴¹ EU keeps its shield up in the US trade war. URL: <https://www.politico.eu/article/eu-us-trade-tariffs-airbus-boeing-valdis-dombrovskis/>. (last accessed: 2.12.2020).

¹⁴² Гальчинський А. Європа і США – геополітичне суперництво. URL: <http://old.niss.gov.ua/Evointeg/ekonom.htm>. (дата звернення: 01.12.2020).

із Вашингтоном про створення трансатлантичної зони вільної торгівлі (ТТІР) між ЄС і США. Президент Єврокомісії Жозе Мануель Баррозу, вітаючи досягнення компромісу, наголошував, що створення зони вільної торгівлі принесе ЄС додатково 120 мільярдів євро на рік. За оцінками Єврокомісії, зона вільної торгівлі між США та ЄС, котра охоплюватиме 800 мільйонів людей, дасть об'єднаній Європі 400 тисяч нових робочих місць і забезпечить зростання ВВП на додаткові 0,5 відсотка щороку. У ході роботи переговорного процесу між Вашингтоном і Брюсселем було обумовлено вже понад 270 документів, що стосувалися різних аспектів угоди.

Проте прихід Трампа в Білий дім певною мірою розцінювався як загрозу потенційному укладанню угоди й переговорний процес був заморожений¹⁴³. Не зважаючи на те, що угода наражалась на шквал критики від самого початку, найвищі посадовці зацікавлених держав були радше прихильниками інтеграційних процесів у цілому й трансатлантичних зав'язків зокрема. Канцлер Німеччини Ангела Меркель є одним із лідерів прихильників угоди. Зауваження від співвітчизників не змінюють думки Меркель щодо правильності ідеї ЗВТ зі США¹⁴⁴. Ангела Меркель 17 березня під час офіційної розмови з президентом Сполучених Штатів Америки, висловила думку на підтримку продовження переговорів щодо створення трансатлантичного торговельного та інвестиційного партнерства (ТТІР). У виступі також була вказана важлива деталь: глава німецького уряду підкреслила, що про окремі двосторонні переговори щодо вільної торгівлі між США і ФРН або іншими європейськими державами не варто навіть думати. «Я сподіваюсь, що ми зможемо повернутись за стіл переговорів

¹⁴³ Трамп і страховище глобалізації. *Deutsche Welle*. 2016. URL: <https://www.dw.com/uk/%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BF-%D1%96-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5-%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97/a-36398053>. (дата звернення: 01.12.2020).

¹⁴⁴ Габріель розкритикував Меркель за поспіх щодо угоди про ЗВТ між ЄС і США. *Deutsche Welle*. 2016. URL: <https://www.dw.com/uk/%D2%91%D0%B0%D0%B1%D1%80%D1%96%D0%B5%D0%BB%D1%8C-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%B2-%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B5%D0%BB%D1%8C-%D0%B7%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%85-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B7%D0%B2%D1%82-%D0%BC%D1%96%D0%B6-%D1%94%D1%81-%D1%96-%D1%81%D1%88%D0%B0/a-19290942>. (дата звернення: 01.12.2020).

та говоритимемо про угоду (про вільну торгівлю між ЄС та США», — заявила Меркель¹⁴⁵.

Канцлерка зауважила, що існує потреба побудови справедливих торгових відносин між США і ФРН, додаючи, що це буде вигідним для обох сторін, бо створить робочі місця. Дональд Трамп принагідно заперечив справедливість будь-яких докорів у політиці ізоляціонізму, які лунають у його адресу й наголосив на своїй прихильності вільної торгівлі і справедливості в економічних відносинах.¹⁴⁶ Не зважаючи на те, що риторика про продовження переговорів звучить позитивним настроєм з обох берегів Атлантичного океану, конкретних просувань у справі не спостерігається. Ще в червні 2017-го міністр торгівлі Сполучених Штатів Америки Уїлбур Росс висловив підтримку ідеї інтенсифікації переговорного процесу, яку вкотре піднімала Меркель¹⁴⁷.

Після цього торговий представник США підтвердив припущення міністра торгівлі, що переговори між США та ЄС можуть бути відновлені, не вказавши ніяких конкретних часових рамок¹⁴⁸. Для того, щоб дати можливість такій угоді все ж просуватись Брюсселю варто бути готовому до ребрендингу й зміни назви, а також відмовитись від найбільш контраверсійних пунктів угоди, які стояли на шляху значного прогресу вже протягом 15 раундів переговорів.

У світлі порядку денного адміністрації Трампа, яка має свій підхід до визначення регуляторних процедур, долучення регуляторних норм в угоду ТТІР може стати найскладнішим аспектом. Деякий прогрес у делікатній темі регуляторних норм був зроблений поза межами переговорів про ЗВТ: США та ЄС нещодавно уклали угоду про взаємну визнання перевірок приміщень, де

¹⁴⁵ Меркель сподівається на конструктивний діалог з Трампом. *Європейська правда*. 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/03/13/7062928/>. (дата звернення: 01.12.2020).

¹⁴⁶ Меркель хоче продовження переговорів зі США щодо ТТІР. *Deutsche Welle*. 2017. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B5%D0%BB%D1%8C-%D1%85%D0%BE%D1%87%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2-%D0%B7%D1%96-%D1%81%D1%88%D0%B0-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-ttip/a-38005830>.

¹⁴⁷ Меркель виступила за відновлення переговорів про ЗВТ США-ЄС. *Європейська правда*. 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/06/28/7067774/>. (дата звернення: 01.12.2020).

¹⁴⁸ Donnan S. US reopens door to reviving EU trade talks. *Financial Times*. 2017. URL: <https://www.ft.com/content/7996f226-282a-11e7-9ec8-168383da43b7>. (last accessed: 14.11.2020).

виготовляють медичні препарати¹⁴⁹. Це зрушення нашої думки, що можливо Брюсселю доцільно спробувати залишити регуляційні питання окремо від основного макету ТТІР. Проте чи не призведе така гнучкість до того, що кінцева угода стане надто незначущою, у порівнянні з тим, що планували європейські посадовці спочатку. Виникає запитання, що є більш оптимальним: відсутність угоди, чи набагато менш повномасштабна угода, яка однак залишає шпарину для подальшого поглиблення.

Також вихід Великобританії з ЄС може стати значною перешкодою на шляху до створення ТТІР, бо саме урядові кола Лондона були найактивнішими прихильниками трансатлантичної економічної інтеграції¹⁵⁰. Brexit означає, що ЄС втратить одну з основних економік серед своїх членів й поки не буде відомо про остаточний характер ситуації після набуття чинності угоди про вихід, переговорники США не зможуть оцінити вплив пост-Брекзиту на решту ринку ЄС. Це перешкоджатиме дискусіям про торгівельну угоду між Сполученими Штатами та Європейським Союзом. Крім того американські службовці не зможуть точно визначити перспектив та механізмів доступу до ринку Великобританії в контексті двосторонніх переговорів (формальних чи неформальних) щодо вільної торгівлі поки не буде завершено переговори про майбутні відносини між Великобританією та ЄС.

Ще одним викликом на шляху до збільшення трансатлантичного інвестиційного та торговельного співробітництва є те, що серед населення Європейського Союзу Трамп не має великої підтримки. Публічна підтримка ідеї ТТІР також впала з приходом у Білий дім республіканського лідера: 53 відсотки висловились позитивно щодо угоди, а 34 відсотки – негативно¹⁵¹. Нині за обставин перспективи підписання ТТІР навіть значний прогрес у переговорному

¹⁴⁹ Commission adopts updated EU-US agreement on mutual recognition of inspections of medicine manufacturers. 2017. URL: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1629>. (last accessed: 30.11.2020).

¹⁵⁰ Obama's Speech on TTIP. URL: <http://ua.euronews.com/2016/06/25/obama-stands-by-back-of-queue-warning-on-post-brexit-uk-trade-deal>. (last accessed: 02.12.2020).

¹⁵¹ Public Opinion on a free trade and investment agreement between the EU and the USA. Eurobarometer Interactive. 2017. URL: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/29/groupKy/179/countries/EU/savFiles/702,698,805,646,838/periodStart/112014/periodEnd/112016>. (last accessed: 02.12.2020).

процесі виглядає малоймовірним. Досвід демонструє, що Дональд Трамп з більшим бажанням розриває, або намагається переформатовати попередні договори ніж прагне укласти нові. До завершення каденції Трампа залишилось кілька місяців, а переговори так і не просунулись в прогресі далі ніж були ще 2017 року. Тим не менш, оскільки законодавча база була напрацьована ще командою Обами, серед якої Джо Байден теж був долучений до проекту як віце-президентом, має нагоду вдихнути новий подих в ТТІР.

Висновки до розділу 3

Отже, на початку каденції попереднього республіканського президента США, його адміністрацією було сформульовано фундаментальну тезу – хто б не був у Білому Домі за керманіча – відносини США та ЄС мають глибоке коріння, довготривалу історію співпраці, та чималий перелік спільних інтересів, що унеможлиблює їх припинення, незалежно від політичної волі президентів.

Дії Дональда Трампа на президентській посаді поки не призвели до радикальної зміни в трансатлантичних економічних відносинах. Трамп заохочує інвестувати в США та створює для цього сприятливі умови у вигляді реформи системи оподаткування великих корпорацій, але потік інвестицій у Європу не зазнав значних змін, тому інвестиційне партнерство є обопільно вигідним і досі.

Сполучені Штати Америки та Європейський Союз мають найбільший у світі обсяг взаємовигідного потоку торгівлі та інвестицій, європейські партнери це не ті, за рахунок кого Дональду Трампу варто намагатися досягти одностороннього збагачення США, бо це може спричинити збитки для обох сторін. Найбільш визначним покращенням можна вважати тарифну угоду, підписану між США та ЄС в 2020 році, загальний об'єм якої крихітний в масштабах усієї трансатлантичної торгівлі.

З іншого боку, й поліпшення у відносинах, чи кардинального прориву у вигляді підписання угоди про Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство теж очікувати не варто, республіканський президент не ставив собі такого за мету, не зважаючи на перспективи цієї ідеї. А європейське населення здебільшого ставиться негативно до самої персони Дональда Трампа, і поки він головує в Білому домі, вівіска з назвою ТТІР перебуває в не найкращому світлі.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено узагальнення і дослідження згідно поставлених завдань для виконання мети, яка полягає у дослідженні відносин США та європейських країн в системі трансатлантичного співробітництва за президенства Дональда Трампа. Проаналізувавши результати нашого дослідження, можна зробити висновок, що каденція нинішньої адміністрації США стала однією з найскладніших для трансатлантичних відносин.

Завдання, які були поставлені на початковому етапі є виконаними. Система міжнародних відносин, за якої взаємодіяли ЄС та США за каденцій попередніх президентів постбіполярної епохи не зазнала кардинального впливу від діяльності Дональда Трампа. Варто зазначити, що налаштування президента Сполучених Штатів на гучні заяви такі, як наприклад коментарі в дусі євроскептицизму, дорікання європейським лідерам в м'якості, напади на рішення прийняття біженців – у цілому усе, що додає Трампу балів в очах потенційних виборців шкодить політичному виміру трансатлантичних відносин та загрожує утворенню нової «трансатлантичної тріщини». Така поведінка у відносинах з ЄС зокрема, та на міжнародній арені в цілому отримала назву «трампізм». Щоб цього нівелювати трампізм країнам ЄС варто співпрацювати з Вашингтоном там, де це відповідатиме спільним інтересам і дотримуватись власної стратегії. За допомогою сценарного методу ми в цьому дослідженні спрогнозували оптимальність саме такого підходу в реагуванні на сценарій «Америка непередбачувана», який є основним в діяльності Трампа. Контент-аналіз продемонстрував те, що адміністрація Трампа у своїх політико-дипломатичних відносинах була не схильна сприймати Європейський Союз як єдиного актора, зосередившись на двосторонніх відносинах з окремими державами-членами.

Рух до дезінтеграції на прикладі підтримки виходу Сполученого Королівства з Європейського Союзу демонструє тенденції, характерні для обох сторін відносин ЄС-США, а саме антиглобалізм, популізм, дезінтеграцію. Це також відображає євроскептичне ставлення адміністрації США, яке суперечить традиційній зовнішньополітичній стратегії щодо Європи, тоді як попередні

американські президенти заохочували процес інтеграції та розширення ЄС на основі переконання, що мирна, стабільна та процвітаюча Європа має життєво важливе значення для просування інтересів та безпеки США.

У ході дослідження ми дійшли висновку, що найбільшою зміною в системі трансатлантичних відносин та головним безпековим викликом стала пандемія вірусу COVID-19. Коронавірусна криза продемонструвала, просування оборонної політики ЄС до певної самостійності є дуже актуальним. Оскільки трансатлантичні відносини перебувають у напруженому стані, а Європа ризикує опинитися в конкурентній боротьбі між США та Китаєм, переваги більш злагодженого, ефективного та незалежного ЄС для держав-членів Союзу очевидні. США за адміністрації Трампа сильно програли в боротьбі з пандемією як вдома, так і в допомозі європейським союзникам. Крім того, оскільки всі держави стикаються з серйозною економічною рецесією, держави-члени Європейського Союзу мають ще більше виграти, об'єднавши та розподіливши свої обмежені військові ресурси та використовуючи економію масштабу. Для Сполучених Штатів Європейський Союз, який бере на себе більшу частку фінансового тягара теж надзвичайно своєчасний фактор, адже і Штатам потрібно буде відновлюватись після пандемії. Минулі «тріщини» через Атлантичний океан зазвичай завершувались при зміні адміністрації та її лідера. Урешті-решт, спільна політика санкцій продовжується, перед загрозою конкуренції з Росією та Китаєм, США теж потребують міцної Європи.

Також не зважаючи на свою риторику в ключі критики, Дональд Трамп підтвердив готовність США діяти відповідно до п'ятої Статті Північноатлантичного договору, і постійно наголошує про важливість доведення витрат на оборону всіма учасниками Альянсу до 2 відсотків. Така вимога скоріш за все вже невід'ємний чинник трансатлантичних відносин. Існує також необхідність покращення ефективності і скооперованості вже наявних сил. На документальному рівні в ЄС та США набагато більше спільних інтересів ніж розбіжностей. Організація Північноатлантичного договору є основним гарантом оборонної здатності та безпеки Європи і продовжує модернізуватися, щоб

відповідати сучасним викликам. Європейські країни не створюють альтернатив НАТО, а лише накопичують механізми для сприяння роботи Альянсу в безпековій сфері в порівнянні з іншими ситуація дає достатньо підґрунтя для сподівань на стабільність у відносинах.

На перший погляд дії американської адміністрації під гаслом «Америка передусім» не налаштовують на поглиблення трансатлантичних економічних відносин, проте цифри свідчать про інше. США та ЄС мають найбільше у світі торгівельно-економічне партнерство та найоб'ємнішу інвестиційну співпрацю. Діяльність Трампа не ознаменувала падіння показників, а навпаки відбувається зростання обсягів. Тим не менш, рішення вести мито на метали викликало спалах негативу в економічному напрямі і від подібних дій варто утриматись, і американський президент відкидає всі закиди в протекціонізмі. За нинішніх умов багатостраждальний проект угоди про трансатлантичну зону вільної торгівлі реалізувати буде напрочуд складно, він потребує кардинального ребрендингу та нового поштовху за каденції іншої політичної сили в Вашингтоні. Такою політичною силою може стати президенство Джо Байдена

За адміністрації Дональда Трампа сталось погіршення в трансатлантичних відносинах, однак відносини США та ЄС мають глибоке коріння, довготривалу історію співпраці, та чималий перелік спільних інтересів, що унеможливорює їх припинення чи кардинальне погіршення, незалежно від політичної волі президентів. Результати дослідження підтверджують актуальність цієї тематики. Українська зовнішня політика не може формуватися ефективно без врахування двох центрів сили на міжнародній арені: Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки, а зважаючи на те, що європейська і атлантична інтеграція є ключовими національними пріоритетами, вивчення трансатлантичних відносин стає ще більш важливим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Trade Policy Agenda 2019. URL: https://ustr.gov/sites/default/files/2019_Trade_Policy_Agenda_and_2018_Annual_Report.pdf. (last accessed: 2.12.2020).
2. A European Security Council. URL: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2019C02/>. (last accessed: 29.11.2020).
3. AN AMERICAN BUDGET Fiscal year 2019. U.S. GOVERNMENT PUBLISHING OFFICE. 2018. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2018/02/budget-fy2019.pdf>.
4. Clinton B. President Bill Clinton's first inauguration speech: Full text. URL: <https://www.aol.com/article/news/2017/01/19/president-bill-clintons-first-inauguration-speech-full-text/21658275/>. (last accessed: 15.09.2020).
5. Commission adopts updated EU-US agreement on mutual recognition of inspections of medicine manufacturers. 2017. URL: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1629>. (last accessed: 30.11.2020).
6. Defence Expenditure of NATO Countries (2010-20120). North Atlantic Treaty Organisation Press & Media. 2017. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_06/20170629_170629-pr2017-111-en.pdf.
7. Full text of the Iran nuclear deal. Washington Post. 2015. URL: <https://apps.washingtonpost.com/g/documents/world/full-text-of-the-iran-nuclear-deal/1651/>. (last accessed: 1.11.2020).
8. Joint Statement of the United States and the European Union on a Tariff Agreement. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_1512. (last accessed: 2.12.2020).
9. National Security Strategy 2002. The White House. September 2002. URL: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2002_national_security_strategy.pdf. (last accessed: 15.09.2020).

10. National Security Strategy 2010. URL: www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf. (last accessed: 29.09.2020).
11. National Security Strategy of the United States of America. White House. 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>. (last accessed: 22.11.2020).
12. NATO Readiness Initiative. NATO Public Diplomacy Division (PDD) – Press & Media Section. 2017. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_06/20180608_1806-NATO-Readiness-Initiative_en.pdf. (last accessed: 26.11.2020).
13. Obama's Speech on TTIP. URL: <http://ua.euronews.com/2016/06/25/obama-stands-by-back-of-queue-warning-on-post-brex-it-uk-trade-deal>. (last accessed: 02.12.2020).
14. President Trump's Inaugural Address, Annotated. NPR. 2017. URL: <https://www.npr.org/2017/01/20/510629447/watch-live-president-trumps-inauguration-ceremony>. (last accessed: 1.12.2020).
15. Security and defence: Council reviews progress and agrees to improve support for military missions. European Council. 2017. URL: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/06/defence-security/>. (last accessed: 30.11.2020).
16. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. URL: https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf. (last accessed: 22.11.2020).
17. TAED press release, 12 – 15 October 1999. URL: <http://www.oneworld.org>. (last accessed: 17.09.2020).
18. The European Defence Fund. An official website of the European Union. 2017. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/defence_fund_factsheet_0_0.pdf. (last accessed: 30.11.2020).

19. The Inaugural Address. White House. 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/the-inaugural-address/>. (last accessed: 1.12.2020).
20. THE PRESIDENT'S TRADE POLICY AGENDA. URL: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/reports-and-publications/2018/2018-trade-policy-agenda-and-2017>. (last accessed: 1.12.2020).
21. Transatlantic Declaration on EC-US Relations. 1990. Brussels. Commission of the EC.
22. Treaty of Lisbon Amending the Treaty of European Union and the Treaty Establishing the European Community (2007/C 306/01). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT> (last accessed: 30.11.2020).
23. Treaty between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the French Republic for Defence and Security Co-Operation. UK Government. 2010. URL: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/238153/8174.pdf. (last accessed: 30.10.2020).
24. TRUMP INTERVIEW Full transcript of interview with Donald Trump. The Times. 2017. URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/full-transcript-of-interview-with-donald-trump-5d39sr09d>. (last accessed: 05.10.2020).
25. US Foreign Policy. URL: <https://www.whitehouse.gov/issues/foreign-policy/> (last accessed: 30.11.2020).
26. Warsaw Summit Communiqué. NATO. 2016. URL: https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_133169.htm. (last accessed: 17.11.2020).
27. Wales Summit Declaration. NATO. 2014. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm. (last accessed: 16.11.2020).
28. Western Balkans. European Commission. 2017. URL: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/western-balkans/>. (last accessed: 19.10.2020).

29. World Economic Outlook - International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WEO/2020/October/English/text.ashx>. (last accessed: 2.12.2020).

Література:

30. Гальчинський А. Європа і США – геополітичне суперництво. URL: <http://old.niss.gov.ua/Evointeg/ekonom.htm>. (дата звернення: 01.12.2020).
31. Генсек НАТО: Ми не хочемо нової "холодної війни". Deutsche Welle. 2018. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%B5%D0%BA-%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE-%D0%BC%D0%B8-%D0%BD%D0%B5-%D1%85%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BC%D0%BE-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97-%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8/a-44300634> (дата звернення: 20.11.2020).
32. Гончар, Б. Зовнішня політика адміністрації Б. Обами на шляху відновлення американського лідерства Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. Київ. 2012. Вип. 113. С. 8-13.
33. Гончар, Б. Іракське питання і трансатлантичні відносини на початку XXI століття. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – Київ: ВПЦ «Київський університет». 2006. Вип. 85/86. С. 4-6
34. Габріель розкритикував Меркель за поспіх щодо угоди про ЗВТ між ЄС і США. Deutsche Welle. 2016. URL: <https://www.dw.com/uk/%D2%91%D0%B0%D0%B1%D1%80%D1%96%D0%B5%D0%BB%D1%8C-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%B2-%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B5%D0%BB%D1%8C->

%D0%B7%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%85-
%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-

%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE-
%D0%B7%D0%B2%D1%82-%D0%BC%D1%96%D0%B6-%D1%94%D1%81-
%D1%96-%D1%81%D1%88%D0%B0/a-19290942. (дата звернення: 01.12.2020).

35. Дудко І. Д. Союзницькі відносини США та євроатлантичної спільноти. Сучасна українська політика: політики і політологи про неї. Укр. центр політ. Менеджменту. 2010. Вип. 19. С. 430.

36. Єдиний європейський акт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_028#Text (дата звернення: 25.10.2020).

37. Кейган Р. О рае и силе: Америка и Европа в новом мировом порядке. Пер. с англ. А. Смирнова. М. : РОССПЭН. 2004. С. 152-155.

38. Кощенко А. Суперечності між США і «старою» Європою (концептуальний вимір). К. 2006. С. 86-89.

39. Курт Волкер: що треба знати про нового спецпредставника США щодо України? BBCNews. 2017. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-40540104>. (last accessed: 17.10.2020).

40. Лакішик Д. М. Стан і перспективи консолідованої міжнародної політики США і ЄС. Актуальні проблеми міжнародних відносин. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_107\(1\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_107(1)_20). (дата звернення: 26.10.2020).

41. Лідери ЄС узгодили позицію щодо Єрусалим. Дзеркало тижня. 2017. URL: https://dt.ua/WORLD/lideri-yes-uzgodili-poziciyu-po-yerusalimu-263463_.html. (дата звернення: 7.11.2020).

42. Меркель виступила за відновлення переговорів про ЗВТ США-ЄС. Європейська правда. 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/06/28/7067774/>. (дата звернення: 01.12.2020).

43. Меркель сподівається на конструктивний діалог з Трампом. Європейська правда. 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/03/13/7062928/>. (дата звернення: 01.12.2020).

44. Меркель хоче продовження переговорів зі США щодо TTIP . Deutsche Welle. 2017. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B5%D0%B%D1%8C-%D1%85%D0%BE%D1%87%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2-%D0%B7%D1%96-%D1%81%D1%88%D0%B0-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-ttip/a-38005830>.
45. Миронова М. А. США – Західна Європа: еволюція концепції атлантизму. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Вип. 14 (Частина І). С. 32-38.
46. Оборонний союз ЄС: що зміниться в системі безпеки Європи . Європейська правда. 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2017/11/22/7073944/>. (last accessed: 29.11.2020).
47. Панченко Г. «Трансатлантична тріщина» у відносинах між США та ЄС на початку XXI ст. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2012. №6 (241). Ч. 1. С. 63–69.
48. Раицкая Л.К. Внешнеэкономические связи ЕС и США в условиях углубления экономической интеграции. МГИ МО МИД России. 2002. С. 34.
49. Склярєнко, Д. Трансформація європейської політики США після завершення холодної війни. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. С. 12-25.
50. Трамп і страховище глобалізації. Deutsche Welle. 2016. URL: <https://www.dw.com/uk/%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BF-%D1%96-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5-%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97/a-36398053>. (дата звернення: 01.12.2020).

51. Хесин Е. ЕС – США: конфликты на фоне трансатлантического партнерства. Сборник статей «Триада» на рубеже веков. 2003. С. 281 – 289.
52. Як зміняться відносини США – ЄС після приходу Трампа? Geostrategy. 2017. URL: <http://geostrategy.ua/news/ak-zminat-sa-vidnosini-ssa-es-pisla-prihodu-trampa>. (дата звернення: 02.10.2020).
53. America's Failed Strategy in the Middle East: Losing Iraq and the Gulf. URL: <https://www.csis.org/analysis/americas-failed-strategy-middle-east-losing-iraq-and-gulf>. (last accessed: 27.11.2020).
54. Barack Obama emphasises shared responsibility in Strasbourg speech. URL: <https://www.theguardian.com/world/2009/apr/04/barack-obama-strasbourg-speech-students>. (last accessed: 28.09.2020).
55. Benedikt Harzl. The Law and Politics of Engaging De Facto States: Injecting New Ideas for an Enhanced EU Role. Center for Transatlantic Relations. URL: <https://archive.transatlanticrelations.org/wp-content/uploads/2018/03/The-Law-and-Politics-of-Engaging-De-Facto-States.pdf> (last accessed: 30.11.2020).
56. Ben-Meir I. That Time Trump Spent Nearly \$100,000 On An Ad Criticizing U.S. Foreign Policy. BuzzFeedNews. 2015. URL: https://www.buzzfeed.com/ilanbenmeir/that-time-trump-spent-nearly-100000-on-an-ad-criticizing-us?utm_term=.apEzLYWjO#.jxM5wBjMl. (last accessed: 1.12.2020).
57. Bindi F. The Frontiers of Europe: A Transatlantic Problem? URL: <https://www.brookings.edu/book/the-frontiers-of-europe/> (last accessed: 30.11.2020).
58. Borger, J. Iran deal: Trump breaks with European allies over 'horrible, one-sided' nuclear agreement. The Guardian. 2018. URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/may/08/iran-deal-trump-withdraw-us-latest-news-nuclear-agreement>. (last accessed: 3.11.2020).
59. Britain and Germany to sign new defence pact after Theresa May triggers Brexit. The Telegraph. 2017. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/03/20/britain-germany-set-sign-new-defence-co-operation-pact/>. (last accessed: 30.11.2020).

60. Chollet, D. Europe's fight against ISIS: a new security leadership? Boulevard Exterieur. URL: <https://www.boulevard-exterieur.com/Europe-s-Fight-against-ISIS-A-New-Security-Leadership.html>. (last accessed: 15.10.2020).
61. Cordesman A. H. The U.S., NATO, and the Defense of Europe: Shaping the Right Ministerial Force Goals. Center for Strategic and International Studies. 2018. URL: https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/180629_US_Europe_NATO.pdf. (last accessed: 23.11.2020).
62. D. Egel, H. Shatz. Economic Benefits of U.S. Overseas Security Commitments Appear to Outweigh Costs. The Rand Blog. 2016. P. 6
63. Dempsey, J. Trump may be doing the European Union and NATO a big favor. Washington Post. 2017. URL: https://www.washingtonpost.com/news/global-opinions/wp/2018/07/06/trump-may-be-doing-the-european-union-and-nato-a-big-favor/?utm_term=.545b06b4f3c9. (last accessed: 26.11.2020).
64. DETERRENCE AND DEFENSE IN TIMES OF COVID-19. URL: <https://dgap.org/en/research/publications/deterrence-and-defense-times-covid-19>. (last accessed: 30.11.2020).
65. Donald Trump keeps moving the goal post for economic growth. Washington Post. 2016. URL: https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2016/12/29/donald-trump-keeps-moving-the-goal-post-for-economic-growth/?noredirect=on&utm_term=.86553c6bd6b5. (last accessed: 1.12.2020).
66. Donnan S. US reopens door to reviving EU trade talks. Financial Times. 2017. URL: <https://www.ft.com/content/7996f226-282a-11e7-9ec8-168383da43b7>. (last accessed: 14.11.2020).
67. Dunn T. N. MIGRANTS 'HARM UK' Donald Trump says Britain is 'losing its culture' because of immigration. The Sun. 2018. URL: <https://www.thesun.co.uk/news/6766947/donald-trump-britain-losing-culture-immigration/>. (last accessed: 6.11.2020).

68. Enhanced EU Role. Center for Transatlantic Relations. URL: <https://archive.transatlanticrelations.org/wp-content/uploads/2018/03/The-Law-and-Politics-of-Engaging-De-Facto-States.pdf> (last accessed: 30.11.2020).
69. Enhancing solidarity and resilience of the EU and the EU Member States. URL: <https://www.edrmagazine.eu/wp-content/uploads/2020/05/F-G-I-E-Defence-Ministries.pdf>. (last accessed: 30.11.2020).
70. EU keeps its shield up in the US trade war. URL: <https://www.politico.eu/article/eu-us-trade-tariffs-airbus-boeing-valdis-dombrovskis/>. (last accessed: 2.12.2020).
71. EU referendum: Donald Trump backs Brexit. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36219612>. (last accessed: 11.11.2020).
72. Europe and the US face a challenge in the Balkans. Financial Times. 2017. URL: <https://www.ft.com/content/ce3bd714-058a-11e7-ace0-1ce02ef0def9>. (last accessed: 18.10.2020).
73. European Commissions expresses concern on WTO compatibility of the US proposals on foreign sales corporations. Policy. Luxembourg: office for official publications of the European Communities. Press release IP/00/835, 3 November 2000.
74. EU-US relations will never be the same again, says ex-Trump aide. URL: <https://www.euronews.com/2020/11/12/eu-us-relations-will-never-be-the-same-again-says-ex-trump-aide>. (last accessed: 15.11.2020).
75. Foreign Assistance Worldwide. ForeignAssistance.gov. 2017. URL: <http://beta.foreignassistance.gov/explore>. (last accessed: 20.10.2020).
76. GDP (current US\$) World Bank. World Bank national accounts data. 2018. URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2017&name_desc=false&start=2017&view=bar.
77. Gedmin J. The Trump Effect in Europe. The American Interest. 2018. URL: <https://www.the-american-interest.com/2018/06/05/the-trump-effect-in-europe/>. (last accessed: 07.10.2020).

78. Germany, France Push for Tighter EU Defense Amid U.S. Strain URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-06-15/germany-france-push-for-tighter-eu-defense-amid-u-s-tension>. (last accessed: 30.11.2020).
79. Ghez J. Defence and security after Brexit A snapshot of international perspectives on the implications of the UK's decision to leave the EU / J. Ghez, M. Kirchner. RAND Corporation. 2017. URL: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE225.html>. (last accessed: 30.11.2020).
80. Hals Brands, Peter D. Feaver. What Are America's Alliances Good For? Parameters. 2017. Vol. 47. No.2. P. 25.
81. Hals Brands, Peter D. Feaver. What Are America's Alliances Good For? Parameters. 2017. Vol. 47. No. 2. P. 23.
82. Hamilton D. S. The Transatlantic Economy 2017. Washington DC: American Chamber of Commerce to the European Union (AmCham EU) and Centre for Transatlantic Relations (CTR). 2017. P. 14.
83. Hamilton D. S., Quinlan J. P. The Transatlantic Economy 2011. SAIS Center for Transatlantic Relations, Johns Hopkins University. URL: http://transatlantic.sais-jhu.edu/bin/s/s/te_2011.pdf (last accessed: 30.11.2020).
84. Hamilton D.S. Shoulder to Shoulder: Forging a Strategic U.S.–EU Partnership. Washington, DC: Johns Hopkins University Center for Transatlantic Relations. 2010. URL: <http://transatlantic.sais-jhu.edu/publications/books/shoulder-to-shoulderbook-finaltext.pdf> (last accessed: 26.09.2020).
85. Hamilton Daniel S., Quinlan Joseph P. The Transatlantic Economy 2011. SAIS Center for Transatlantic Relations, Johns Hopkins University. URL: http://transatlantic.sais-jhu.edu/bin/s/s/te_2011.pdf (last accessed: 25.09.2020).
86. Holland S. Trump meets Ukraine's president, U.S. adds to Russia sanctions. Reuters. 2017. URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-usa-idUSKBN19B22M>. (last accessed: 17.10.2020).
87. How the European Union is making major strides fighting terrorism. The Conversation. 2017. URL: <http://theconversation.com/how-the-european-union-is-making-major-strides-fighting-terrorism-82866>. (last accessed: 27.11.2020).

88. Hungary and Poland must back down in EU budget fight, says Romania's PM. URL: <https://www.politico.eu/article/eu-should-hold-firm-against-hungary-poland-in-budget-fight-romanian-pm/>. (last accessed: 30.11.2020).
89. Iraq War. URL: <https://www.britannica.com/event/Iraq-War>. (last accessed: 27.11.2020).
90. Ivo H. Daalder and James M. Lindsay. America's Allies Must Step Up as America Steps Down. *Foreign Affairs*. 2018. Vol. 97. № 6. P. 78.
91. Jeremy Diamond, "Trump opens NATO summit with blistering criticism of Germany, labels allies 'delinquent'", CNN. 2018. (last accessed: 27.11.2020).
92. Johnson K. Can the U.S.-Europe Alliance Survive Trump? *Foreign Policy*. 2018. URL: <https://foreignpolicy.com/2018/05/18/can-the-u-s-europe-alliance-survive-trump/>. (last accessed: 13.10.2020).
93. Joyce P. Kaufman, The US perspective on NATO under Trump: lessons of the past and prospects for the future. *International Affairs*. Vol. 93, No. 3, 2017, P. 251-266.
94. Judy Asks: Are Europe's Leaders Ready for a Biden Presidency? URL: <https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/83210>. (last accessed: 30.11.2020).
95. Judy Asks: Is Brexit Bad for Europe? URL: <https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/78848> (last accessed: 12.11.2020).
96. Katz S. If the U.S. Gets into a Trade War with the EU, It Will Lose an Ally in Pressuring China. *Harvard Business Review*. 2018. URL: <https://hbr.org/2018/07/if-the-u-s-gets-into-a-trade-war-with-the-eu-it-will-lose-an-ally-in-pressuring-china>. (last accessed: 1.12.2020).
97. Keohane D. Three's company? France, Germany, the UK and European defence post-Brexit. Elcano Royal Institute. 2017. URL: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari1-2017-keohane-threes-company-france-germany-uk-european-defence-post-brexit. (last accessed: 30.11.2020).

98. Kundnani Hans. Transatlantic relations. Chatham House. URL: <https://www.chathamhouse.org/2020/10/us-foreign-policy-priorities/02-transatlantic-relations> (last accessed: 30.11.2020).
99. Lockie, A. Trump is stomping on European views of immigration to score political points with his base at home. Business Insider. 2018. URL: <https://www.businessinsider.com/trump-hammering-european-leaders-for-political-points-with-his-base-2018-7>. (last accessed: 7.11.2020).
100. Malley, R. Ukraine Is Ground Zero for the Crisis Between Russia and the West. The Atlantic. 2018. URL: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/07/trump-putin-helsinki-ukraine/565235/>. (last accessed: 18.10.2020).
101. McCain, J. The Balkans are Heating Up Again – and Washington is Nowhere to be Seen. Washington Post. 2017. URL: https://www.washingtonpost.com/news/democracy-post/wp/2017/04/27/the-balkans-are-heating-up-again-and-washington-isnowhere-to-be-seen/?utm_term=.45ca945f0978. (last accessed: 30.10.2020).
102. McNamara, K. Trump Takes Aim at the European Union. Foreign Affairs. 2017. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2017-01-24/trump-takes-aim-european-union>. (last accessed: 06.10.2020).
103. Merkel: Europe can no longer rely on US protection. URL: <https://thehill.com/homenews/administration/387067-merkel-europe-cant-count-on-us-to-protect-us-anymore>. (last accessed: 28.11.2020).
104. Montée des nationalismes, Front national, flambée des prix de l'essence: ce qu'a dit Emmanuel Macron sur Europe 1. URL: <https://www.europe1.fr/politique/montee-des-nationalismes-flambee-des-prix-de-lessence-affaire-benalla-retrouvez-les-temps-forts-de-linterview-demmanuel-macron-3794486>. (last accessed: 28.11.2020).
105. NATO, the EU, and the Curse of Suez. URL: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/64859>. (last accessed: 26.11.2020).

106. New US Russia sanctions bill risks EU anger. Deutsche Welle. 2017. URL: <https://www.dw.com/en/new-us-russia-sanctions-bill-risks-eu-anger/a-39867060>. (last accessed: 16.10.2020).
107. Nicholas Burns and Douglas Lute, NATO at Seventy: An Alliance in Crisis. Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School. 2019. URL: <https://www.hks.harvard.edu/publications/nato-seventy-alliance-crisis>. (last accessed: 30.11.2020).
108. Nougayere, N. A chaotic Brexit is part of Trump's grand plan for Europe. The Guardian. 2019. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/mar/14/chaotic-brexit-trump-plan-europe-president> (last accessed: 15.11.2020).
109. Overseas Basing of U.S. Military Forces An Assessment of Relative Costs and Strategic Benefits. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR200/RR201/RAND_RR201.sum.pdf. (last accessed: 26.11.2020).
110. Permanent Structured Cooperation (PESCO) - Factsheet. An official website of the European Union. 2018. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-Homepage/34226/permanent-structured-cooperation-pesco-factsheet_en. (last accessed: 28.11.2020).
111. Post-Brexit Guide: Where are we now – and how did we get here? URL: <https://www.euronews.com/2020/02/11/brexit-draft-deal-first-of-many-hurdles-to-a-smooth-exit> (last accessed: 13.11.2020).
112. Previewing the NATO 70th Anniversary Foreign Ministerial. Ambassador Kay Bailey Hutchison, United States Permanent Representative to the North Atlantic Treaty Organization. 2019. URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-public-diplomacy-and-public-affairs/bureau-of-global-public-affairs/foreign-press-centers/> (last accessed: 27.11.2020).
113. Public Opinion on a free trade and investment agreement between the EU and the USA. Eurobarometer Interactive. 2017. URL: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartTy>

pe/lineChart//themeKy/29/

groupKy/179/countries/EU/savFiles/702,698,805,646,838/periodStart/112014/periodEnd/112016. (last accessed: 02.12.2020).

114. Russia plotted to overthrow Montenegro's government by assassinating Prime Minister Milo Djukanovic last year, according to senior Whitehall sources. The Telegraph. 2017. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/02/18/russias-deadly-plot-overthrow-montenegros-government-assassinating/>. (last accessed: 29.10.2020).

115. Senate committee passes bipartisan bill to stop Trump withdrawing from NATO. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/dec/11/senate-committee-passes-bipartisan-bill-stop-trump-withdrawing-nato>. (last accessed: 29.11.2020).

116. Simon Osborne. EU facing Washington FURY: Fresh attack on Brussels defence plans. URL: <https://www.express.co.uk/news/world/1127049/european-union-defence-proposal-eu-army-us-pentagon-security-cooperation> (last accessed: 29.11.2020).

117. Summary of the National Defense Strategy of the United States of America: Sharpening the American Military's Competitive Edge. Department of Defense. 2018. URL: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> (last accessed: 29.11.2020).

118. The Defence Industry in the 21st Century. URL: https://www.pwc.pl/en/publikacje/defence_industry_ads.pdf. (last accessed: 26.11.2020).

119. The New Transatlantic Agenda. Joint Action plan. URL: <http://www.eurunion.org/ntm/html>. (last accessed: 16.09.2020).

120. The North Atlantic Treaty. Washington D.C. 4 April 1949. URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (last accessed: 17.11.2020).

121. The People's Republic of China'. Office of the United States Trade Representative. URL: <https://ustr.gov/countries-regions/chinamongolia-taiwan/peoples-republic-china>. (last accessed: 1.12.2020).

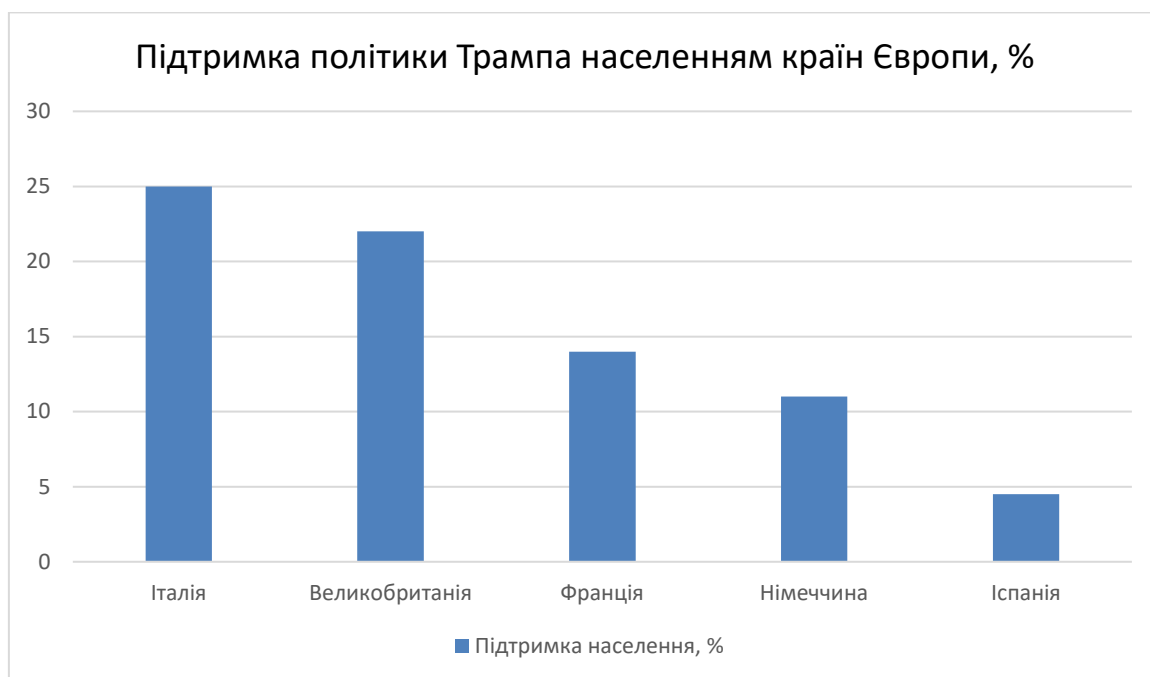
122. The Trump Presidency Policy Outlook, Scenarios and Possible Implications for the EU. European Political Strategy Centre. 2017. URL: <https://ec.europa.eu/epsc/sites/epsc/files/epsc-brief-the-trump-presidency.pdf.pdf>. (last accessed: 12.10.2020).
123. Tocci N., Alcaro R. The Transatlantic Relationship and Future Global Governance. Tranworld. September. 2012. URL: http://www.transworld-fp7.eu/wp-content/uploads/2012/10/TW_WP_04.pdf. (last accessed: 25.09.2020).
124. Transatlantic Rifts: Stress-Testing the Iran Deal. URL: <https://www.chathamhouse.org/2016/05/transatlantic-rifts-stress-testing-iran-deal> (last accessed: 30.11.2020).
125. Travels of President Barack Obama. U.S. Department of State Office of the Historian. URL: <https://history.state.gov/departments/history/travels/president/obama-barack> (last accessed: 28.09.2020).
126. Trump at G7: US president calls for end to tariffs and trade barriers. BBC News. 2018. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-44423072>. (last accessed: 1.12.2020).
127. Trump Discussed Pulling U.S. From NATO, Aides Say Amid New Concerns Over Russia. URL: <https://www.nytimes.com/2019/01/14/us/politics/nato-president-trump.html>. (last accessed: 28.11.2020).
128. Trump recognizes Jerusalem as Israel's capital, reversing longtime U.S. policy. Reuters. 2017. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-israel/trump-recognizes-jerusalem-as-israels-capital-in-reversal-of-policy-idUSKBN1E01PS>. (last accessed: 5.11.2020).
129. Trump worries NATO with 'obsolete' comment. BBC News. 2017. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-38635181>. (last accessed: 19.11.2020).
130. Trump, showered in Polish praise, backs NATO's Article 5. CNN. 2017. URL: <https://edition.cnn.com/2017/07/06/politics/trump-speech-poland/index.html>. (last accessed: 25.11.2020).

131. Trump-O-Meter Tracking Trump's Campaign Promises. PolitiFact. 2018. URL: <http://www.politifact.com/truth-o-meter/promises/trumpometer/>. (last accessed: 1.12.2020).
132. Trump's EU trade war costing manufacturers in US and eurozone. The Guardian. 2018. URL: <https://www.theguardian.com/business/2018/jul/02/eurozone-factory-output-tariff-manufacturing-eu-us-trade-war>. (last accessed: 1.12.2020).
133. Trump's foreign policy will make Europe stronger, U.S. official says. Reuters. 2018. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-eu/trumps-foreign-policy-will-make-europe-stronger-u-s-official-says-idUSKBN1JH2UT>. (last accessed: 10.11.2020).
134. U.S. Allies Reject Trump Administration Bid to Reinstate Iran Sanctions, Opening Diplomatic Rift. URL: <https://www.wsj.com/articles/u-s-asks-u-n-security-council-to-restore-sanctions-on-iran-11597949731>. (last accessed: 28.11.2020).
135. Walt S. The EU and NATO and Trump — Oh My! Donald Trump's trans-Atlantic policy is a contradiction in terms. Foreign Policy. 2018. URL: <https://foreignpolicy.com/2018/07/02/the-eu-and-nato-and-trump-oh-my/>. (last accessed: 8.11.2020).
136. Whiton, C. NATO Is Obsolete. The National Interest. 2018. URL: <https://nationalinterest.org/feature/nato-obsolete-25167>. (last accessed: 19.11.2020).
137. Wilson J. G. George Bush and the Spring 1989 The Triumph of Improvisation: Gorbachev's Adaptation, Reagan's Engagement, and the End of the Cold War. 2014. P. 32–35.
138. Wintour, P. EU rushes to arrange crisis meeting with Iran over nuclear deal. The Guardian. 2018. URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/may/09/eu-moves-to-protect-european-firms-from-us-sanctions-on-iran>. (last accessed: 4.11.2020).
139. Witte, G. Merkel and Trump agree the ailing German military needs a boost. Why isn't it happening? Washington Post. 2018. URL: https://www.washingtonpost.com/world/merkel-and-trump-agree-the-ailing-german-military-needs-a-boost-why-isnt-it-happening/2018/06/20/2cbd16ac-5f91-11e8-b656-236c6214ef01_story.html?utm_term=.767be89447a1 (last accessed: 24.11.2020).

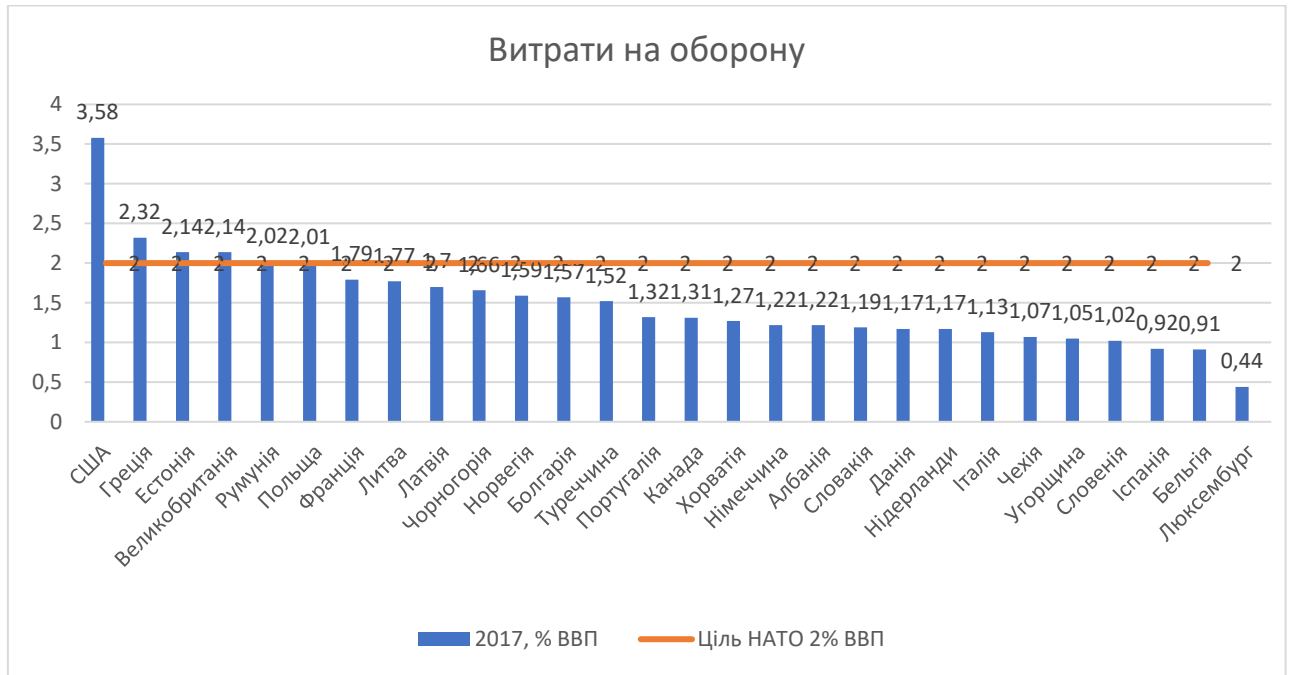
140. Wolfgang, B. Vice President Mike Pence: White House 'evaluating' President Obama's Iran nuclear deal. Washington Post. 2017. URL: <https://www.washingtontimes.com/news/2017/feb/5/mike-pence-vice-president-white-house-evaluating-p/>. (last accessed: 2.11.2020).

ДОДАТКИ

Додаток 1

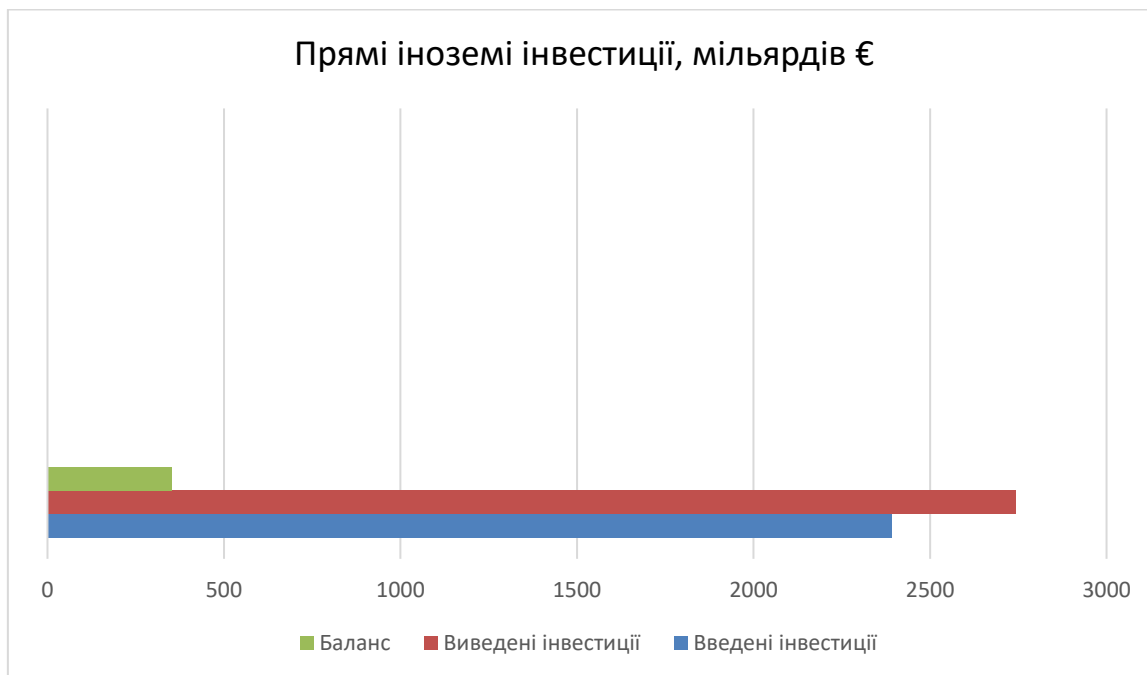

Додаток 2

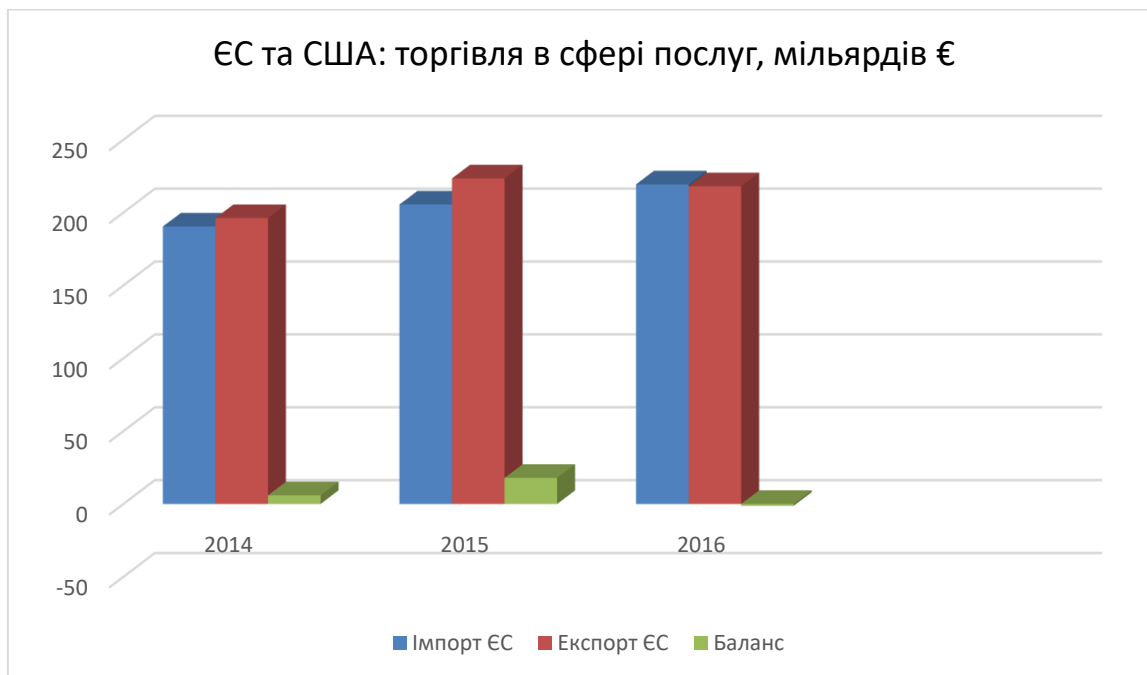

Додаток 3

Додаток 4

Додаток 5

Додаток 6